

coelesti contemplationi studeat, et quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit, statimque verbum sponsi amplectitur, et dicit: Vox dilecti mei, » etc. Et S. Bernardus, *serm.* 51: « Magna, inquit, et stupenda dignatio, quod quiescere facit animam contemplantem in sinu suo, insuper et custodit ab infestantibus curis, protegitque ab inquietudinibus actionum et molestiis negotiorum, nec patitur omnino suscitari, nisi ad ipseus utique voluntatem. » Idem fuse prosequitur, *serm.* 51: « Moriatur, inquit, anima mea morte (justorum, ut aiebat Balsam, *Num.* cap. XXIII, 10), etiam si dici potest angelorum, ut presentium memoria excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuat, sitque ei pura cum illis conversatio, cum quibus est puritatis similitudo. Talis, ut opinor, excessus, aut tantum, aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus vivendo non teneri, humane virtutis est: corporum vero similitudinibus speculando non involvi, angelica puritatis est. » Et post nonnulla: « Eras, si citra invenire existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis; sed da mihi qui illic pervenerit, et inconcitantem fateor quiescentem, qui merito dicat: Convertere, anima mea, in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi, » *Psal.* CXIV, 7.

Porro Septuaginta vertunt, *adjuravi vos, filie Jerusalem, in virtutibus (alii, in exercitiis) et in virtutibus agri, si suscitaveritis et resuscitaveritis ejus charitatem, quoadusque velit*, quasi hæc sint verba non sponsi, sed sponsæ, quibus adjuret adolescentulas, ut excitent amorem suum, nec dormire aut torpere sinant quoadusque ipse velit, id est ut charitatem suam sponsi voluntati subjiciant. Desiderat autem sponsus ab omnibus amari: venit enim ignem mittere in terram, et quid vult, nisi ut accendatur? *Luc.* XII, 49. Ita Origenes, Theodoretus et tres Patres. Verum hæc dissonantia Vulgata, æque ac ab Hebræo, in quo liquet hæc esse verba sponsi de sponsa: *et donec velit*, intelligi, non sponsus, sed ipsa sponsa: hoc enim exprimit *תְּחַלְּצִי*, id est *volet*, quod est femininum.

Verisimiliter exponit.

Quocirca, minus quoque Hebræo et Vulgata respondet expositio Pelli, qui Septuaginta secutus, censet hic animam sanctam a capress, id est ab angelis opem flagitare, ut ad salutem et charitatis perfectionem (quod unice vult Deus) queat pertinere; et Nysseni, *hom.* 4, qui putat hic significari, quod in charitatis studio imitari debeamus angelos quousque voluntas Dei, que est ut omnes homines salvi fiant, impleatur. Et S. Augustinus (vel quisquis est Auctor) in *Specul.* cap. III, tom. III, qui censet hic Ecclesiam exci-

tare fideles ad martyrium, qui est apex charitatis, ad quem eos promovere vult Christus. Et trium Anonymorum apud Theodoretum, qui censent hic animam sapientem hortari infirmiores, tandem Christum mente gerant, donec ipse eisdem clarum sui visionem impartiri velit. ETS. Ambrosius in *Psal.* CXVIII, *serm.* 5, qui opinatur hic dici, quod Christus per incarnationem suscitatus sit in locum, per resurrectionem vero resuscitatus: unde per *capress* et *cervos* accipit ipsummet Christum: « Vel, inquit, suscitatur Christus in his qui primum accedunt, resuscitatur in his qui postquam accesserint, dormierunt: Dormit ergo Christus negligentibus, suscitatur in sanctis. »

Mystici et contemplavi hæc referunt ad orationem, quam *quietis* appellant, quia in ea omnes animæ facultates quiescunt: in qua, ait B. Theresia, anima miro quodam modo intelligit Deum jam sibi propinquum, et quasi contiguum esse, ita ut levi conatu possit ad divinam unionem pervenire. Oratio ergo quietis est, qua mens quasi dormit in Deo, sola voluntatis acie fere insensibiliter operante in amante, sicut infans semidormiens sugit ubera matris, que si amoveantur, expersgiscitur, et plorat, ac ploratu ostendit quantum bonum amiserit, quod dormiens non astimare nec sentire videbatur. Tota enim anima intrat in se, seseque colligit circa Deum, ut nec sentire nec audire videatur, esseque dormiens et seminortua, donec ad se redeat; tunc experserta sentit quantum bonum perdidit. In hæc ergo oratione quasi dormit, et moritur propria mens et voluntas, ac transit in divinam, ac eaque movetur et agitur, sicut qui navigat, movetur non a se (quia quiescit, et subinde dormit), sed a navi quasi quiescens in patriam, et portum optatum vehitur. Talis ergo est quasi puer dormiens in sinu patris; totam enim suam curam et cogitationem Deo relinquit, cui soli inheret et indormit, dicens: « In pace in idipsum dormiam, et requiescam, » *Psal.* IV, 9.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Vide Rupertum qui hæc omnia adaptat silentio, contemplationi et exstasi B. Virginis. Rursum hæc adapta ejusdem fidei et resignationi in Dei providentiam, qua sciens se Deo et Christo Filio suo summe esse cordi et curæ, inter ejus brachia in ejus quasi sinu securo quiescat et indormiebat, tum in Christi passione et cruce, tum in apostolorum et Ecclesie post Christi mortem persecutione facta per Judæos, tum in quibullibet dubiis et adversis,

Derisit Christum negligens libens Oratio quietis, quat

SECUNDA PARS CANTICI,

SIVE

SECUNDUS ACTUS DRAMATIS,

QUO DESCRIBITUR ADOLESCENTIA ET INCREMENTA ECCLESIE,
USQUE AD CAP. III. VERSUM 6, Sicut INFANTIAM ECCLESIE DESCRIPIT A CAP. I. HUCUSQUE.

Hæc adolescentia Ecclesie fuit post Pentecostem, cum apostoli, recepto Spiritu Sancto, profecti ad gentes, ubique ecclesias fundarunt. Vide dicta in Proemio, cap. III.

VOX SPONSI

VERS. 8. VOX DILECTI MEI, ECCE ISTE VENIT SALIENS IN MONTIBUS, TRANSLIENS COLLES.

VERS. 9. SIMILIS EST DILECTUS MEUS CAPRÆ, HINNULOQUE CERVORUM: EN IPSE STAT POST PARIETEM NOSTRUM, RESPICIENS PER FENESTRAS, PROSPECIENS PER CANCELLOS.

VOX DILECTI MEI, ECCE ISTE VENIT SALIENS IN MONTIBUS, TRANSLIENS COLLES.— Hebræa מְקַוֵּץ *mekappets*, id est *contrahens se super colles*: qui enim fortiter et procul salire voluit, membra et vires contrahunt ut validius saliant. Vatablus, *occurrens per colles*.

SIMILIS EST DILECTUS MEUS CAPRÆ, HINNULOQUE CERVORUM.— Chaldaeus more suo hæc refert ad liberationem Hebræorum ex Ægypto: « Quando, inquit, habitabat populus domus Israel in Ægypto, ascendit clamor eorum ad coelos excelsos; tunc revelata est gloria Domini Moysi super montem Horeb, et misit eum in Ægyptum, ut redimeret eos, et educeret eos de oppressionibus subjectionis Ægyptiorum: et abbreviatum est tempus servitutis centum nonaginta annos propter justitiam matrum, que comparate sunt collibus, vers. 9. Dixit cœtus Israel: In tempore quo revelata est gloria Domini in Ægypto in nocte Pharae, et occidit omne primogenitum, ascendit super fulgur velocissimum, et occurrit sicut caprea et sicut hinnulus cervorum, et profrexit domos nostras. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Sponsa in suo amoris languore delata ad lectulum, ibique indormiens audit confuse et tenuiter vocem sponsi advenientis, et transilientis montes, et ad sponsam amore languentem festinanter accurreret; quare vox hæc ejus fuit eminus missa, ideoque exilis et submissa, ut docet S. Ambrosius, *serm.* 6 in *Psal.* CXI, vers. 4. Sive hæc vox fuerit sponsi indicantis adolescentulis silentium, ac quo strepitu sponsam excitent, ut voluit S. Gregorius et S. Bernardus. Sive aliqua alia, ut vult Origenes. Unde vocem dilecti, indicante amore, agnoscentis, et exultans sponsa exclamatur: En dilectus meus adest; hæc enim est vox dilecti mei, quam audio, qui ut video summam mei curam gerit, nec aliud agit, quam ut meum amorem,

tranquillitatem, pacem, omneque bonum curet et promoveat: quare instar hinnuli et capreae cellerrime transilii montes et colles, ut mihi adit et succurrat. Ita Joannes Carmelita: « Vox, inquit, dilecti mei, que una id poterit, vi sua divina sonuit, et expersgecit me. »

Tripliciter hæc gnomo potest exponi, primo, de Christi incarnatione, q. d. Ecco Ecclesia christiana, jam nascente Christo, exortiens in B. Virgine, S. Josepho, apostolis et discipulis, amore Christi languens et suspirans, ut ipse genus humanum a peccato et morte redimit, inepio jam audire vocem ipsius tum per se predicantis, tum per Joannem Baptistam, ut volunt tres Patres apud Theodoretum: hujus enim vox fuit vox Christi; unde ipse ait: « Vox clamantis (scilicet Christi) in deserto: Parate viam Domini, » *Isai.* XL, 3 et *Matth.* III, 3. Ecco ergo Filius Dei venit in carne, ut me redimat, sibi que despondat: « Saliens in montibus, transiens colles. » Per montes et colles omnes angelorum ordines intelligo, quos Christus e cœlo saliens in terram transivit, ac sub omnibus se dimisit factus homo, juxta illud Davidis: « Minuisti eum paulo minus ab angelis, » *Psal.* VIII, 6, et *Hebr.* II, 7; et ut ait S. Bernardus, *serm.* 53: « Ut hinnulus quippe apparuit parvulus, qui natus est nobis. » Sic et Cassiodorus et Beda: Christus, inquit, est hinnulus, quia factus est humillimus inter homines, et ut ait *Isaias*, cap. LIII, 3, *novissimus virorum*. Addit S. Anselmus Christum esse *hinnulum*, quia nulla carnis mole oppressus, et omnibus virtutibus ornatus, sicut hinnulus incultis distinguitur. Idem vero dicitur *caprea*, ait Justus Originianus, propter similitudinem carnis peccati, quam assumpsit. Aut per montes et colles intellige sanctos patriarchas et prophetas: quia per medias generationes plurimas, inquit Thielmannus, post longam Patrum præcedentium seriem, tandem de virgine natus mundo apparuit. Quasi enim tot montes at colles transiit, quot ante ipsum præcesserunt diversa generationes Patrum præcedentium, ex quibus secundum carnem processit. Saliit videlicet a monte illo sublimi, patre fidei nostre Abraham in filium Isaac, ab hoc in filium Jacob, indeque in alios, et quasi salubris singularis nostre mortalitatis factus vicinior: tandem manifestus in carne nostra mortali apparuit. Saltus ergo præcipuus, cuius hic fit mentio, illo est Dei ad homines admi-

Primo, de Christi incarnatione, q. d. Ecco Ecclesia christiana, jam nascente Christo, exortiens in B. Virgine, S. Josepho, apostolis et discipulis, amore Christi languens et suspirans, ut ipse genus humanum a peccato et morte redimit, inepio jam audire vocem ipsius tum per se predicantis, tum per Joannem Baptistam, ut volunt tres Patres apud Theodoretum: hujus enim vox fuit vox Christi; unde ipse ait: « Vox clamantis (scilicet Christi) in deserto: Parate viam Domini, »

rabilis descensus, quo Verbum caro, Deus homo factus est, quo Patris Sapientia in assumpta servi forma inter homines apparuit. Christus ergo instar fulguris montes, id est angelos et colles, id est patriarchas, et omnes patrum generationes transmittens, ait S. Bernardus, *serm.* 54, in purissimum Virginis uterum desiliit in presepe: inde transiit in Ægyptum, ait Nazianzenus, inde rediens salit in crucem: et cruce et sepulcro resiliit in cælum. Audi S. Ambrosium in *Psalm.* cxviii, *serm.* 6, vers. 1, qui ita sponsam loquentem inducit: «Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam charitate puto, et ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni; ille salit et transiit: ego rogo eum venire cum gratia, ille gratiam operum augmenta; et dum venit, incrementa gratiæ secum vehit; et veniendo acquirit, quia studet etiam ipse suo placere dilectæ. Salit super excelsa, ut ascendat ad sponsam: sponsæ enim thalamus, tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam, transiit super Synagogam. Salit super gentes, transiit super Judæos. Videamus salientem. Salit de cælo in Virginem, de utero in presepe, de presepio in Jordanem, de Jordane in crucem, de cruce in tumulum, in cælum de sepulcro.» Et post multa quæ interjicit: «Salit super Ecclesiam, quæ est domus panis, eo quod fidelium corda confirmat. Merito sicut caprea, quia caprea in altis pascitur. *Dorcæ* dicitur a *dorcæ* videre, (dorcæum) enim visus acutior est. Quid noc aptius Christo, qui Patrem vidit, quem vidit nemo? Aut si quis vidit in Christo, ipse filius revelavit. Merito sicut hinnulus quasi filius cui paterna moleverit vis natura, ut eum ocula non lateant, serpentes fugiant, venena non ledant.»

Salit
Christus
e cælo
in
crucem.

Secundo.

Secundo, potest exponi de missione Spiritus Sancti in Pentecoste, q. d. Apostoli et fideles post Christi ascensum in cælum, in Sion ob metum Judæorum reclusi, ac orationi et contemplationi vacantes, in die Pentecostes senserunt Christi adventantis opem et vocem, eum in eos misit Spiritum Sanctum. Tunc enim «factus est repente de cælo sonus, tanquam adventientis spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispartite lingue tanquam ignis, seditque supra singulos eorum: et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.» *Act.* ii, 2. Quare hoc spiritu armati annularunt, ac superarunt minas Judæorum et pontificum, imo gentes omnes Christo subjugaverunt. Porro cum Spiritus Sanctus descendit ipse Filius, quæ ac Pater in apostolos: tres enim persone sibi invicem sunt consubstantiales, et quod una operatur ad extra, hoc operantur et due cæteræ. Unde Christus iturus in cælum apostolis promissit, dicens, *Joan.* xiv, 18: «Non relinquam vos

orphanos: veniam ad vos;» scilicet cum Spiritu Sancto in Pentecoste, inquit Rupertus et S. Cyrillus, lib. IX in *Joannem*, cap. xiv. Denique Spiritus Sanctus fuit quasi vox Christi, quæ per eos apostolorum Christi fidem toto orbe prædicaavit et propagavit; unde de eo ait Christus: «Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.» *Joan.* xvi, 14.

Spiritus Sanctus denique fecit apostolos, montes et colles, hoc est omnes itinerum anfractus, omnes difficultates, omnes persecutiones et tribulationes, omnia impedimenta Evangelii transire, ut Christi fidem et Ecclesiam toto orbe disseminarent. Unde S. Gregorius hie ait Christum esse similem capræ salienti in montibus et transilienti colles, quia sanctos omnes patientia operationis suæ transcendit, dum se a morte suscitavit, Spiritum Sanctum in apostolos misit, gentes quæ ad se converterit. Nyssenus ait Christum salissem super montes, quia demones sibi subiecit. Origenes vero, quia omnia regna mundi omnesque reges, quamvis excelsos suæ fidei subjugavit. Theodoretus autem, quia aras et templa idolorum, quæ erecta erant in montibus everit. Unde Symmachus vertit, *ascendens contra montes, exiens adversus colles*. Denique Salomon hæcque descripsit infantiam Ecclesie: hic vero depingit ejus adolescentiam et incrementa usque ad cap. iii, 6, ubi dixi in *Proemio*: hæc autem cœpere in Pentecoste, et deinceps magis sunt aucta.

Tertio, Christus transiit montes et colles, eum Ecclesie in quavis persecutione et adversitate celerime et cælo instar fulguris adest, consilium et auxilium porrigit, facitque ut ipsa omnia superet et transcendat, juxta illud Christi promissum et oraculum: «Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.» *Matth.* xvi, 18. Et: «Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, et glorificabo eum.» *Psalm.* xc, 18.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Christus per sanctas inspirationes salit in animam; montes et colles sunt anime potentie per Dei gratiam elevate, et anhelantes ad cœlestia. Primo ergo salit Christus in intellectum, dum quasi sol radios lucis cœlestis illi immittit, ut videat quantum bonum, quam utile, quam pulchrum, quam jucundum sit opus virtutis, v. g. charitatis, religionis, contemptus mundi, martyrii, castitatis, patientiæ, humilitatis, etc.; secundo ex intellectu salit in voluntatem, stimulus caloris, id est sancti amoris impulsus illi inspirans, quibus amet et ardentur velit opus virtutis; tertio, salit in phantasiam, et appetitum sensitivum, gaudium spirituale ei immittens, ut non reluctetur intellectui et voluntati, sed potius ei obsecundet,

eamque impellat ad opus hoc complectendum; quarto, salit in manus et pedes, omnesque sensus et membra, dum ea impellit ad bonum opus quod mente concepit, licet difficile et arduum, reipsa exsequendum, juxta illud Isaiæ, cap. xl, 31: «Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument penam sicut aquile, current et non lassabunt, ambulabunt et non deficient;» omnes montes et colles, id est omnes difficultates et impedimenta generose et alacriter superando, ac transcendendo. Audi S. Ambrosium in *Psalm.* xviii, vers. 6, *serm.* 6: «Exsultavit ut gigas ad currendam viam. A summo cælo egressio ejus: et occursum ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscendat a calore ejus. Ergo et nunc salit, et nunc currit de corde Patris super sanctos suos, de oriente super occidentem, de septentrione super meridiem. Ipse est qui ascendit super occasum, ipse super colos colorum ad orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Uinam ego miser dicam; dicat anima mea: Ecce iste adventit, et advenit non super terrena, non super vales, sed advenit saliens super montes. Deus enim Deus montium est. Ubi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Isaiam, salit super Jeremiam, salit super Petrum, Joannem, Jacobum. Montes in circuitu ejus. Si non potes mons esse, nec prævales, esto vel collis, ut super te Christus ascendat, et si transiit, transiit, ut te transitus ejus umbra custodiat.»

Quare Christus, in animam insiliens, «similis» est «capræ et hinnulo» primo, ob velocitatem suam, quam pariter anime communicat, dum eam facit velocem in exsequendo pium propositum. Secundo, quia instar capræ acutissimi est visus, quo omnia circumspicit, et omnia profutura anime providet, ac oblutata removet, atque ipsi anime idipsum communicat, ut omnia quæ agenda sunt prius exacte prospiciat et circumspiciat. Ita Theodoretus, et S. Bernardus, *serm.* 54. Capræ enim acutissimos habent oculos: unde græce vocantur *δρακόνες* a *δρακόν*, id est videre.

Tertio, quia sicut cervi halitu suo serpentes et cæternis extrahunt et vorant; unde vocantur *δρακόνες* a *δρακόν*, id est ab extrahendo serpente: sic pariter Christus omnes tentationes carnis, mundi et demonis, quas ipse anime suggerit, manifestat, elidit, discutit et perimit. Ita Philo Carpathus. Quarto, Christus iudex erit quasi caprea, quia acutissimo visu omnia occulta hominum diæta, cogitata, facta videbit et iudicabit. Unde S. Bernardus, *serm.* 55: «Verum tu qui adventas deservit Saluatoris, time serpinum iudicis, time oculos capræ, time illum qui per Prophetam dicit: Et erit in tempore illo: scrutabitur Ierusalem in Incernis, *Soph.* i, 12. Acuto visu est: nihil inservitatum relinquit oculus ejus. Scrutabitur renas et corda, ipseque cordatio hominis con-

Reclatit illi, *Psalm.* vii, 10. Quod cælum in Bihy-

lone, si Jerusalem manet scrutinium?» Et post nonnulla: «Verendum valde cum ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ justitiæ (ut putantur) peccata appareant. Unum est tamen, si nosmetipsos dijudicaverimus, non utique iudicabimur. *1 Cor.* xi, 32. Bonum iudicium, quod me illi districto divinoque iudicio subducit et abscendit. Prostrus horreo incidere in manus Dei viventis.» *Hebr.* cap. x, 3. Quinto, Origenes: Christus, ait, et sancti capræ sunt in contemplatione; cervi in actione. quæ occidunt serpentes, id est mortificant passiones et vitia. Asserunt, inquit, medici capræ inesse intra viscera humorem quemdam, qui caliginem depellat oculorum, et obtusiores quoque visus exacuat. Merito ipsi Christus comparatur, quia non solum videt ipse Patrem, sed et videti eum ab aliis facit, quorum visus ipse curaverit.

Audi S. Gregorium, hom. 29 in *Evangelium*: «Ecce iste venit saliens in montibus, veniendo quippe ad redemptionem nostram, quosdam ut ita dixerim saltus dedit. Vultis, fratres charissimi, ipsos ergos saltus agnoscere? De cælo venit in uterum, de utero venit in presepe, de presepe venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cælum. Ecce aut nos post se currere faceret, quosdam nobis saltus manifestata per carnem veritas dedit. Quia exsultavit ut gigas ad currendam viam suam, ut nos ei dicereus ex corde: Trahe nos post te: curremus in odorem unguentorum tuorum. Unde, fratres charissimi, oportet ut illic sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus. Desideria terrena fugiamus, nihil nos jam delectet in infimis, qui patrem habemus in cœlis.»

Moraliter hinc colligit Aponius animam piam in tranquillitate debere semper aereum cordis erectam attentantque habere, ut vocem Christi sive per predicatoris loquentis, sive per se menti bona desideria inspirantis, sollicitè excipiat, ideoque orationi vacare, ut gratiam impetret, qua illa exsequatur et in opus coarctat. Nam, ut ait Nyssenus, hæc vox et inspiratio Christi non stat nec permanet, sed instar hinni transiit et præterit.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus, transiliens montes et colles patriarcharum, salit in uterum Virginis, ex eaque carnem suscepit, cum «Verbum caro factum est,» uti jam dixi. Unde ipse ait: «Ade colles ego parturibar.» *Prov.* viii, 23. Quæ in re capræ, id est angelos; adeoque ipsum Gabrielem nuntium celeritate prævenit, eodem archangelo testante, inquit S. Bernardus, *serm.* 54, cum ait: «Ave, gratia plena, Dominus tecum. Quid? quem modo reliquisti in cælo, in utero reperis? quem in modo? Vultis et per vos ad super per-

Christus
salit
in
montes
et
colles
ut
per-

nas ventorum. Victus es, o Archangelo, transiit te, qui praeiisisti te. » Idem S. Bernardus, *serm. 4 De Ascensione*, docet Christum in variis virtutum montibus salisse. Ibat, inquit, de virtute in virtutem, ut videretur Deus in Sion: hinc in monte Thabor transfiguratus est, in monte elegit apostolos, et Evangelium promulgavit, in monte pernoctavit in oratione, in monte Calvariae crucifixus est, e monte Oliveti ascendit in caelum, in montem Sion misit Spiritum Sanctum. Rursum Christus salire fecit B. Virginem in montes, cum eam impulisset assidue ad excelsos virtutum actus, ac nominatim cum eam incitavit ire in montana ad salutandum Elisabeth.

Tropologiae, S. Bernardus, *serm. 54*: Christus, inquit, saltit in montes, id est in humiles; sola humilitas exaltat, sola humilitas est mons et vera celsitudo: transiit colles, id est superbos, quos superbia fecit colles, ad non montes: « Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, » I Petr., cap. v, vers. 5.

Aliter Joannes Carmelita: Christus, inquit, saltit in montibus, cum grandiores charitate visitat; transiit colles, id est non ita sublimes, simili non afficit voluptate, sed eos quasi preterit. Sic et S. Bernardus, loco jam citato, ac Cassiodorus, *Beda*, Origenes, et S. Ambrosius, *lib. De Isaac et anima*, cap. iv: « Super majoris gratiae animas saltit, inquit, inferioris transiit, etc., qui infirmo corde virtutem ejus capere non possunt. » Et S. Anselmus: « Saliens in montibus, hoc est, inquit, pedes ponens, cum grandiores in perfectis, et etiam eos salire facit sicut Paulum, quem ex persecutore cito fecit summum predicatorem: transiit quoque colles inferiores montibus, in quibus licet Deus non ita saliat sicut in perfectis, transiit tamen eos; quia quamdam cognitionem mysteriorum suorum ostendit eis, licet non adeo plenam. »

Rursum Origenes ait Christum salire in montibus, id est in doctoribus et sanctis eximii, dum in eis per affluentiam doctrinae, fit « fons aquae salientis in vitam aeternam, » Joan. cap. iv, 14. Et Cassiodorus: « In his montibus, inquit, saltus dare dilectum, hos transilire colles perhibetur, quia corda sublimium Dominus crebra suae visitationis gratia solet illustrare; et pulchre non manere in his collibus, sed salire, vel eosdem transilire dicitur; quia contemplationis internae dulcedo, quantum alia est propter agitionem rerum caelestium, tantum est brevis et rara propter gravitatem mentium, carnis adhuc mole decidentium. »

Symbolice, Origenes per montes accipit Novum Testamentum, per colles vetus: in lectione enim S. Scripturae ejusque meditatione invenitur Christus, atque in mentes insilit. Hinc Philo Carparchus ait Christum salisse super prophetas, transilisse super apostolos; S. Bernardus vero salisse in montibus, id est in angelis, patriarchis

Symbolice, montes novum Testamentum.

et prophetis; ac collibus, cum nonnullis et populo apparuit.

Anagogice, Justus Orgelitanus per vocem *delecti* accipit tubam archangelii, qui in fine mundi clamabit: « Surgite, mortui, et venite ad iudicium. » Unde Aponius: Christus, inquit, similis est capreae, quae in posteriori parte candorem habet, quia in futuro saeculo suam exhibebit presentiam. Et S. Bernardus, *serm. 53*: Christus, inquit, similis est hinnulo et capreae propter misericordiam in electos, et iudicium in reprobos: hinnulus enim significat salientis in alta desideria; caprea, iudicium.

Moraliter discant hic a Christo christiani instar capream ascendere ad montana orationis et virtutum omnium, ac veloces esse, hilares et agiles ad omnem beneficentiam, omneque opus bonum: nam, ut ait S. Ambrosius: « Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; » ipse enim est ignis consumens, « qui (proinde) facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis, » Hebr. cap. i, vers. 7. Vere Ecclesiasticus, cap. xxxi, vers. 27: « In omnibus operibus tuis esto velox, et omnis infirmitas non occurret tibi. » Vide ibi dicta.

VERS. 9. EN IPSE STAT POST PARIETEM NOSTRUM, RESPICIENS PER FENESTRAS, PROSPICIENS PER CANCELLOS.

Pro *respiiciens*, hebraice est *רָשַׁח מַשְׁחֹחֵךְ*, id est intente, et cum animi observatione propiciens, hoc est intuens, observando sollicit omnes sponsae gestus, actus, sermones, idque studiose et exacte. Hebraicum *רָשַׁח מַשְׁחֹחֵךְ*, id est *efflorescens*, vel *instar floris erumpens et emicans*, seseque tenuiter ostendens, et videndum exhibens « per cancellos. » Apte pulchrum sponsi caput, vultus et oculi comparantur flori; quia et caput capillis velut floribus ornatur; et vultus colore est roseo, et oculi in orbibus suis emicant, quasi flores in calyce suo. Nam ut flores, inquit Luysius, cum primo erumpunt, lactiores et nitidiores nobis videntur, quam cum foliorum orbem explicaverunt, nec apparent tunc toti, sed capitulum tantum acumina ostendunt: sic enim flore omniique rosa pulchrior sponsus, caput festivo intulisse, et os roseum apparuisse visus est. Septuaginta vertunt: *ἐκείνου δὲ τὸν δάκτυλον*, id est *prospiciens per retia*, id est per fenestras reticulatas, sive per cancellos. S. Ambrosius, *serm. 6 in Psalm. cxviii*, legit, *eminens per retia*. S. Hieronymus, *lib. iii in Ez. h.*, cap. xii, *apparens per retia*. Significat sponsus, accurrentem ad sponsam, illam per rimas et cancellos domus clare inspexisse, sed ab illa non esse visum, imo illi non nisi per cancellos obscure se spectandum exhibuisse, ut majorem sui reverentiam et desiderium in ea excitaret, ac vicissim honeste, modeste et verecunde illi sese insinuaret. Ita S. Bernardus. Qui enim per cancellos prospiciunt, clare

alios intuentur; sed ab illis non nisi obscure et tenuiter videri possunt. Ita Origenes. Unde Arabibus *verit, prospiciens per rimas*.

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Hec gnomo in sensu plane coheret cum precedenti; unde et in Bibliis eodem versu cum eadem jungitur. Juxta illam ergo conformiter exponenda est. Igitur Cassiodorus, *Beda*, S. Ambrosius, S. Gregorius, S. Bernardus et alii, qui precedentem gnomen de incarnatione Christi exponunt, hanc quoque de eadem explicant: *Parietis enim Verbi incarnati, sive delatis, est ejusdem humanitas, quo deitatem celat, q. d. Filius Dei venit in carnem, post eam quasi post parietem stans per ejus oculos et sensus, quasi per fenestras cancellatas prospicit in Ecclesiam ejusque fideles, ac per eosdem flos et pulchritudo deitatis ejus transluet et emicat, sed tenuiter, obscure, ac per partes et quasi dimidiata. Quare Christus qua Deus perfecte, clare et immediate intuetur nos, nos vero eum per umbram duntaxat, sive per rimas et cancellos, puta per humanitatem delatam ejus aspiciunt. Deus ergo in carne nascens homo fuit *רָשַׁח מַשְׁחֹחֵךְ*, id est emergens, progerminans et efflorescens rosa, quae sese aperiens et sensim explicans, roseum deitatis vultum et odorem suavissimum intus latentem quasi per retia cancellorum, hoc est, per operationes *theandricas*, ut ait S. Dionysius *De Divin. nomin.*, id est *Dei virtutes*, puta ab homine Deo, sive a Verbo incarnato promanantes umbratice ostendebat, cum Christus homo post parietem, id est corpore intermedio, delatam suam abscondebat, Ita tamen ut tenuiter et ex parte quasi per cancellos illam conspiciendam exhiberet, ut fecit in transfiguratione, in miraculis ceterisque operibus divinis. In caelo vero suam divinitatem sine cancellis, hoc est, clare et facie ad faciem beatis videbam exhibebit.*

In hac vita ergo cancelli humanitatis lumen et fulgorem deitatis ejus temporabant, ut loqui et agere posset cum hominibus, ne eorum perstringeretur intuitus; sicut Moysi apparuit et Hebraeis telus caligine et columna nobis, *Exod. cap. xiii et xx*. Ita Cassiodorus ceterisque jam citati, ac S. Bernardus, *serm. 36*, qui et explicat *stat*: « Stetit, inquit, per divinitatis potentiam, qui per carnis infirmitatem occubuit, dicente ipso: Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, » *Matth. cap. xxvi*, vers. 41. Audi S. Gregorium hic: « Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit, quia in humanitate assumpta divinitas latuit. Et quia ejus immensitatem, si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstructum objicit; et quilibet magni inter homines operatus est, quasi post pa-

rietem latitans fecit. Per fenestras autem et cancellos qui aspiciunt, partim videtur, partim vero abscondit: Sic et Dominus Jesus Christus, dum et miracula per divinitatem potentiam fecit, et abstracta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram et cancellos prospexit: quia in alio latens, in alio quis esse apparuit, » et S. Bernardus, *serm. 56*: « Porro cancellos, inquit, et fenestras per quas respicere perhibetur, sensus (ut opinor) carnis, et humanos dicit affectus, per quos experimentum cepit omnium humanarum necessitatum. Denique languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, *Isai. lxxi*, 4. Humanis ergo affectionibus sensibusque corporeis, pro foraminibus factus est et fenestris, ut miseriam hominum homo verus experimento sciret, et misericordios fieret. » Et plene nominata: « Tot autem in nostro ruinoso, et pleno rimarum pariete invenit foramina, quae nostrae infirmitatis et corruptionis in suo corpore esse apparuit. »

Secundo, hanc gnomen aptius ad sequentia exponas de Penitentia et adventu Spiritus Sancti. Christus enim seipsum, per Spiritum Sanctum a se missum apostolis, exhibebat per linguas igneas quasi per cancellos, per quas ipse apostolos clare intuebatur; apostoli vero ipsum obscure.

Rursum hanc gnomen referas ad Eucharistiam, quae a fidelibus maxime post adventum Spiritus Sancti frequentari cepit. In Eucharistia enim Christus non solum delatam suam, sed et humanitatem per species sacramentalis panis et vini quasi per parietem intermedium abscondit, per easque quasi per cancellos clare nos intuetur, non solum oculis mentis, sed et corporis, ut multi theologo censent; sed per fidem et enigma duntaxat videtur a nobis, puta per species sacramentalis, ac multo magis per conclamationes, illuminationes, et gustus spirituales, quos manducantibus exhibet tantos et tam sublimes, ut ipsi Christum non tantum oculis cernerent, sed et gustu mentis sapere et gustare videantur, ut contigit S. Francisco, S. Monica, S. Catharina Senensis, et aliis sanctis.

Huc pertinet versio Chaldaei, qui haec explicat de agno paschali; hic enim expressus fuit typus Eucharistiae: « Et protexit, inquit, domos nostras, in quibus eramus, et stetit post parietes nostros, et prospexit per fenestras, et aspexit per cancellos, et vidit sanguinem velime Pharae, et sanguinem circumstantis qui impressus erat in portis nostris, et contemplatus est de oculis excelsis; et vidit populum suum, qui comedeat victimam solemnitatis assam igni cum intestinis, et lacteis agre-tibus et azyinis, et peperit nobis, et non dedit potestatem angelo dissipatori, ut disperderet nos. »

Tertio, hanc gnomen accipias de quolibet Christi adventu, quo Ecclesiam et fideles, praesertim in persecutione vel tribulatione visitat, protegit, propugnat, illustrat, q. d. Christus post asce-

Christus stat post parietem in Eucharistia prospiciens per cancellos.

sem in cœlum amictus lumine glorie sicut vestimento, inde quasi per cancellos intuetur Ecclesiam, eique succurrit et de omnibus providet; et ab illa non videtur nisi per effectus gratiæ, protectionis et auxilii. Ita Aponius, qui docet pariter modum, quo Christus Ecclesie et animæ afflicte tunc se ostendit, nunc se abscondit: « habet, inquit, invisibiles hostes animæ, qui eam intra suæ mentis septum invisibiliter et iucasserant circumstantiam impugnant; quam ita in ergastulo redigunt vitiorum, ut non possit omnino progredi ad viam mandatorum Dei currendam, quousque ejus precibus revocatus, veniens quasi occultus stet, et spectet luctamen ejus; et non tamen se ostendit, ne omnino fugatis hostibus cessante pugna, otii torpore deperat; sed velut per fenestras aspicit, suæ visionis adiutorium commodando, ut animæ vires recipiat resistendi, et hostis impugnatione, diminuta ejus terrore, aliquantulum conquiescat; aspicit autem per fenestras, sensus videlicet illius, quibus corporeas peragit cogitationes, si non sunt pollutæ sordibus. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Cancellos hic non solum sponsi, de quibus jam dixi, sed et sponsæ, puta animæ accipi possunt. Christus ergo est velut sol, qui gestis sua luce illuminare, et suo calore charitatis accendere omnes fideles, et sub oblate paries, tum carnis, tum concupiscentiæ, et peccatorum nostrorum, qui radios hoscæ non admittunt; Christus ergo pro immensa sua animarum siti explorat rimas et cancellos, id est occasiones omnes, quibus per suas imagines, conciones, sermones, inspirationes in oculos et aures, indeque in mentem penetret, illique suam lucem et calorem instillet. Ita Aponius, Beda, Rupertus et S. Bernardus, *serm.* 56. Audi Origenem, *homil.* 2, ex duabus, qui legens ex Septuaginta, *eminent per retia*: « ubi, inquit, non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legitimus in Jeremia: Ecce mors ascendit per fenestras vestras. Quando videris mulierem ad concupiscentiam eam, jam mors ascendit per fenestras tuas. Eminent per retia. Intelligit quod in medio laqueorum ambulat, et subitus machinas transeat imminentes. Omnia retibus plena sunt. Diabolus laqueis cuncta complevit. Si autem venerit tibi sermo Dei, et ceperit eminare de retibus, dices: Anima nostra sicut passer crepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Eminent igitur sponsus per retia, tibi viam faciens. Jesus descendit ad terras, subieci se retibus mundi. » Similia habet S. Ambrosius, in *Psalm.* cxviii, *serm.* 6, vers. 3, ubi inter cætera ait Christum eminentem super retia, id est peccata; quia solus ab iis immunis est, id eoque altiorum omnia dissolvit: « Plena, laqueis, trahit

omnia laqueis, referta retibus. Audi Joentem: In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Et in libro Sapientiæ Sirach moneris, ut cognoscas quia in medio laqueorum ambulat. Quot vitia, tot retia, quot peccata, tot laquei hereditarii jam te nexu tenebant. Venit ad laqueos Jesus, ut Adam solveret. Venit liberare quod perierat. »

Hinc S. Antonius vidit totum mundum laqueis obtensum, in quos incidebant animæ et terra in cœlum avolantes, iisque capiebantur velut aves et pisces reti: qua de causa ingemiscens et exclamans: « Domine, quis evadet hos laqueos? » Audivit: « Humilitas. » Ita S. Anathasius in *ejus Vita*.

Rursum, sicut parentes et magistri simulant se abire, ac deinde post ostium et parietem se abscondunt, ut per rimas et cancellos, vel clathros videant quid illi et discipuli agant, cum se liberos, et a nemine observari putant, ac, si modestos studiis intendere conspiciant, eos pramiant; sin vero libris abjectis garrive, ludere, pugnare cernant, eos castigant; sic pariter Christus in cœlum abiens, ibi quasi se abscondit, indeque omnia nostra facta, dicta, cogitata per rimas intuetur, ut videns omnes a nemine videatur, hoc fine, ut bene operantes premiet, male agentes puniat. Iesuper Christus animæ subinde se presentem ostendit per gratiam et consolationem, qua eam mulcet, tumque anima hilariter fertur ad omne bonum; nam ut ait S. Bernardus: « Saaviter equitat, quem gratia Dei portat; » quandoque vero ab anima quasi abit, seseque absentat, dum eam in mentis desolatione, ariditate, tentatione relinquit, ut videat ejus certamen: quod si illam in bono constantem viderit, illico accurrit, succurrit et consolatur. Sic S. Antonium in atroci cum demonibus forma luporum, leonum, tigris, aspidum et serpentum apparentibus lucta, ad modicum tempus quasi deseruit, sed eo generose certante, illico in luce fulgida apparuit, eoque conquereute ac dicente: « Domine, ubi eras? » respondit: « Antoni, ego hic aderam, teque certantem videbam. » Ita S. Athanasius in *ejus Vita*. Sic S. Stephanus luctans cum Judæis, « intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem (ad pugnantem pro eo) a dextris Dei, » *Actor.* vii.

Mystice, Justus Orgellitanus: Christus, inquit, prospexit per fenestras et cancellos, cum lancea perforato latere, et egrediente ex eo sanguine et aqua, Ecclesie contulit sacramenta.

Symbolice, per parietem Origenes, Theodoretus et Philo *sci* piunt S. Scripturam: per illius enim litteram, quasi parietem cancellatum inspicimus Deum in illa latentem et loquentem, ac Deus per illam nobis loquitur, nos instruit, consolatur, exhortatur, roborat, etc. Hinc Philo Carpathius per parietem accipit legem, per fenestras prophetas, per retia apostolos, quibus dixit

Christus: « Venite post me, et faciam vos fieri pisces hominum, » *Math.* cap. iv, 19.

Rursum idem Origenes et S. Ambrosius in *Psalm.* cxviii, *serm.* 2, vers. 3, per parietem accipiunt structuram bonorum operum: hanc enim occulte Christus intuetur, dirigit, promovet et perficit. Tres Patres vero apud Theodoretum per cancellos sive retia accipiunt virtutum connexionem, hæc enim inter se mutuo contextu munitæ acunt volucrum, id est dæmonum ingressum.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Christus in utero B. Virginis incarnatus, quasi post uteri parietem aspicebat ipsam, et ab ipsa sentiebatur et aspicebatur. Rursum Christus ex utero matris intuitus S. Elisabetham et S. Joannem Baptistam, eos implevit Spiritu Sancto, quo factum est ut S. Joannes in utero Elisabethæ absconditus, agnovit Christum in utero B. Virginis latentem, eumque coluerit et adoravit, juxta illud: « Ecce enim ut facta est vox salutationis tue in auribus meis, exsultavit in gaudio infans utero meo, » *Luc.* cap. i, 44.

Tropologicæ, S. Bernardus, *serm.* 56, per cancellos, qui angustiones sunt, accipit compunctionem: per hanc enim et in hanc respicit sponsus: « cor contritum et humilatum, Deus, non respicit, » *Psalm.* l, 19; per fenestras vero, quæ labores sunt, vocem exultationis et laudis. « Quod si, inquit, interdum corde dilatato in charitate pro consideratione divinæ dignationis ac miserationis, libet animum laxare in vocem laudis, et gratiarum actionem, puto me non jam angustam, sed amplissimum stanti post parietem sponso aperire fenestram, per quam (ni fallor) tanto libentius respicit, quanto amplius sacrificium laudis honorificat eum. » Similia habet Theodoretus.

Anagogice, Christus in hac vita stat post parietem carnis nostræ; at in morte eo dissoluto clare se animæ nostræ facie ad faciem videndum fruentidum exhibebit: ita Origenes, Cassiodorus, Beda et S. Augustinus, *XIII Conf.* cap. x. Audi S. Bernardum, *serm.* 56: « Peccata nostra, inquit Scriptura, *Isai.* lxx, 2, separant inter nos et Deum. Et tamen unus mihi tantum obstat paries corporis, solumque obicem, citatur id quod est in carne peccatum, et non multe intersint macerie vitiorum. Vereor enim ne etiam preter illud quod in natura est, quam plurima de propria iniquitate adjecerim, quorum a me interjecto nimium elongaverim sponsum, ita ut si verum dicere velim, post parietem magis mihi illum stare fatear, non post parietem. » Et pluribus interjectis: « Nil tale videndum erat animæ Pauli, cui ab aspectu et amplexu dilecti unius tantummodo paries obiciebat, videlicet lex peccati, quam inveniebat in membris suis. ipsa est carnis concupiscentia, qua

carere omnino non potuit, donec in carne fuit. Hoc sane uno interjecto pariete non longe peregrinabatur a Domino; et ut optabat clamans, *Rom.* vii, 24: Quis me liberabit de corpore mortis hujus? sciens se mortis compendio continuo ad vitam perventurum. »

VERS. 10. EN DILECTUS MEUS LOQUITUR MIHI: SURGE, PROPERA, AMICA MEA, COLUMBA MEA, FORMOSA MEA, ET VENI.

Hebraice est, *respondit dilectus meus, et dixit mihi: Surge tibi, etc., veni tibi, ubi bis et tibi redundat: sensus enim est, surge et veni.* Nota, quod *respondit* subindicat sponsam, cum advertisset sponsum stare post parietem, et per cancellos prospicere, submissis verbis, vel nutibus aut gestibus eum invitasse, ut domum ingrederetur, et coram eum ea colloqueretur. Sponsus huic invitationi respondit se nolle domum ingredi, sed potius sponsam ad se foras evocare in agrum et vineam, quod jam ver appetat, in quo omnia virescant et floreat: quare tempus esse rusticandi, vites putandi, grossos colligendi, etc. Porro S. Bernardus, *serm.* 57: « Venit (sponsus) inquit, in angelis, accelerat in patriarchis, respicit in prophetis, adest in carne, prospicit in miraculis, loquitur in apostolis. Vel sic, venit affectu et studio miserendi, accelerat subveniendi zelo, appropriat humiliando semetipsum, adest presentibus, prospicit in futuros, loquitur docens et suadens de regno Dei. Sic ergo est adventus sponsi. »

Pergit deinde S. Bernardus docere quem vigilanter sponsi adventum cum sponsa observare debeamus. Qui enim cum Psalme dicitur, *Psalm.* xxiv, 15: « Oculi mei semper ad Dominum; et quia providebam Dominum in conspectu meo semper, *Psalm.* xv, 8: nonne hic accipit benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo? *Psalm.* xxiii, 3. Visitabit tempus visitationis suæ, quantumlibet is, qui in spiritu visitat, clandestinus veniat et furtivus, utpote verecundus amator. »

PRIMUS SENSUS

ADÆQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus sponsum Ecclesiam in quibus lectio centem, id est apostolos, post ascensum suum in cœlum, in Sion reclusos et orationi vacantes in Pentecoste, misso Spiritu Sancto, evocat ut foras Judeam, ac deinde per totum orbem predicent. Ait ergo: Surge et loquere quietis tuæ, sat lecto somnoque dactulo, propera ad evangelizandum. « Amica mea, » id est, sponsa mea, « veni » ad proficiscentiam per Judeam et cæteras provincias, ut animas mihi lucreris, et omnes gentes ad me, meamque fidem et cultum adducas; convenit enim te mihi sponso tuo esse similem, qui a Patre

Christus
hic apo-
stolos
evocat et
Judeam ad
S. Spiritus
hanc dis-
tans gaus-
tibus.

sum missus in mundum evangelizare regnum Dei, ut praedixit Isaias, cap. LII, 1 et 2: « Spiritus Domini, inquit, super me, eo quod unxerit Dominus me: ut mederer contritis corde, et praedica in captivis indulgentiam, et clavis aperitionem ut praedicarem annum placibilem Domino, et in ultionis Deo nostro: ut consolarem omnes lugentes. » Hoc ergo fuit aureum Evangelii saeculum, quod ferreo legis Mosaicae et jugoque successit, quo proinde invitatur Ecclesia, id est apostoli virique apostolici, ad intrepide et ardentem evangelizandum ubique gentium.

COLUMBA MEA. — Apostoli evangelizantes comparantur columbis, primo, ob candorem et simplicitatem, juxta illud Christi, *Matth. x, 16*: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae. » Secundo, ob velocitatem, quia celerissime totum orbem evangelizando pervolarunt. Tertio, ob fidelitatem, columba enim columbo suo quasi conjugi associata, ei fidem servat, nec alium aspici: sic apostoli fuisse fideles Christo in fame, siti, persecutione, etc., usque ad mortem et martyrium. Quarto, ob fecunditatem, columba enim singulis mensibus ova fetusque parit, cum eedere aves semel duntaxat in anno pullos procreant: sic apostoli plurimos filios peperere Christo, nam « in omnem terram exivit sonus eorum, » *Psal. xviii, 5*; unde eos providens Isaias, cap. LX, vers. 8, admirans exclamat: « Qui sunt isti, qui ut nubes volant, et quasi columbae ad fenestras suas? » Vide ibi dicta. Quinto, columba puritatis, castitatis et innocentiae est symbolum: columba enim caenam horret, nec aquam bibit nisi puram et elimem; unde Varro, *De Re rustica*, lib. III, cap. vii: « Aquam, inquit, puram esse oportet que inluat, unde bibere et se lavare possint columbae: permunde enim sunt hae volucres. » Sexto, columba indulgentissima est erga factum et prolem, unde ipsa est viva imago pie matris Ecclesiae erga omnes, praesertim vero erga filios et domesticos fideles, quos genuit per lavaerum regenerationis. Etenim ut tradunt ii qui de rerum natura scripserunt, columba sese ad fovendos fetus et partum nido immittens, suas plumas etiam non gravatur avellere, ut parvuli fetus mollius incubent: quo fit ut ipsa saepe mater gelu contabescat.

Idem facit Ecclesia. *Viti Paulum, I Thess. II, 7 et 8*: « Cum possemus vobis oneri esse ut Christi apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vesicae, anquam si nutrit foveat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum evangelium Dei, sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. »

FORMOSA MEA. — Apostoli fuisse formosi omni gratia, decore virtutum, ideoque evangelizando omnes ad se et Christum pellexerunt juxta illud:

Vide ibi dicta. Praeclare S. Ambrosius, lib. *De Isaac et Anima*, IV: « Surge, inquit, veni, proxima mea, id est, surge a delectationibus mundi, surge a terrenis, et veni ad me, quae adhuc laboras et onerata es; quia sollicita es, quae sunt mundi. Veni supra mundum, veni ad me, quia ego vici mundum. Veni prope me jam pulchra aeterna vitae decore, jam columba, id est mitis et mansueta, jam tota plena gratiae spiritalis. » Et S. Bernardus, *serm. 37*: « Etenim, inquit, merito amica dicitur, quae sponsi lucra Judiosa ac fideliter praedicando, consulendo, ministrando conquirat. Merito columba, quae nihilominus pro suis delictis in oratione gemens et supplicans, divinam sibi non cessat conciliare misericordiam. Merito quoque formosa, quae caelesti desiderio fulgens, supernae contemplationis decorem se induit, horis duntaxat, quibus commode et opportune in potest. » Deinde has tres dotes decet representari per Martham ministrantem, Lazarum quasi gementem sub lapide, et Mariam contemplantem.

Agogice, Origenes, *hom. 4 ex quatuor*, et Justus Orgelitanus censent hic Ecclesiam in resurrectione et die judicii a Christo judice evocari ad caelum, ut ex militante fiat triumphans. Et S. Ambrosius, in *Psal. cxviii*, *serm. 6*, vers. 3, ita Christum animam e corpore ad se in caelum invitantem inducit: « Surge a mortuis, exurge a vineulis, quibus circumdata tenabaris; exsurge, quia ego resurrexi tibi. Solve vincula iniquitatis, quia ego jam solvi tibi. Veni, quia jam recta tibi soluta sunt. Virgo peperit, puer ratus ex virgine est. Nihil debet muliebri hereditate, quia quasi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem macerie jam solum, qui interiorum affectuum concordiam dividebat, et in diversum excitabat dissensionem corporalium passionum. Veni ergo secura, ut jam me non per rella videas, sed facie ad faciem, vultibus amatoris dilecta poliaris. »

S. Hieronymus describens mortem S. Pauli in ejus epitaphio « Statim, inquit, ut audivit sponsus vocantem: Surge, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transit et recessit, pluvia abiit sibi; leta respondit: Flores visi sunt in terra, tempus sectionis adventi; et: Credo videre bona Domini in terra viventium. »

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Christus animam plam a somno st. commoditatis, negligentiae et pusillanimitatis excitat, jubetque surgere, ut sublimioris charitatis et virtutum gradus conscendat, ad altiora tendat, ac semper in Dei gratia, amore et obsequio praeficiat: perfectio enim hujus vitae et vitae consistit in continuo et perpetuo profectu, ut scilicet justus Deum vocantem sequatur, in disque magis ac

magis ejus puritati ac sanctitati assimilare se conetur, itaque quietem perennem et coronam gloriae illustriorem mereatur accipere in caelis. « Surge » ergo, id est attollere, more surgentis in altiora contendere, currens prospera, et ut columba in nidum convola per charitatis incrementa. O sponsa vero formosa, cui et virtutum decor, et actuum expeditio venustatem conciliant. Graderet ad me veni, hoc est: « Specie tua et pulchritudine tua prospere procede. » Hoc est quod ait Psaltes: « Beatus vir, cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum, in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion, » *Psal. lxxxiii*, vers. 6.

Quare quo quis sanctior est, eo magis ad majorem sanctitatem aspirat, et strenue contendit: signum enim minoris sanctitatis est, imo deficientis et perennis sanctitatis est, nolle in ea proficere, sed velle in suo statu gradumque consistere; quod est impossibile: nam nolle proficere, est velle deficere, uti docet S. Bernardus, *epist. 134*. Unde S. Paulus, *Philipp. iii*, 13. post tot agones et cursus: « Fratres, inquit, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quae quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quae sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu; et subdit: « Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. » Et *Rom. cap. xii*, vers. 11: « Sollicitudine, inquit, non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes. » Ita Origenes, *hom. 2*: « Cur, ait, surge? cur propra? Ego pro te sustinui rabiem tempestatum, ego fluctus qui tibi debebantur excepti: tristis est facta anima mea propter te usque ad mortem: resurrexi a mortuis, fractis mortis januis, et inferni vinculis dissolutis; ideo dico tibi: Surge et veni. » Et Nyssenius, *hom. 5*: « Surge, inquit, veni, proxima mea, speciosa mea, columba mea. Audit justum, verbo confirmatum, excitatum, accedit, appropinquat. Pulchra redditur, columba nominatur: pulchra, quia appropinquans ad Deum, instar speculi imaginem in se suscepit divinae pulchritudinis; columba vero, quia pulchra ob susceptam S. Spiritus imaginem. Amica fit anima cognoscendo Deum; formosa Christi humilitatem servando; columba vero efficitur, quia nihil de terrenis cupiditatibus atque cibo vilissimo indumentoque corporis requirendo, sed semper columbarum simplicitatem tenens, Spiritui Sancto se associat. » Et S. Gregorius: « Propter fidem, inquit, Christus sponsam suam amicum vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem, etc. Hanc itaque hortatur ut surgat et veniat, quia dignum est ut quicumque ad amorem Christi properat, carnis torporem quantum potest, abiciat, et se ad aeterna consequenda celeriter accingat. »

Secundo, Cassiodorus, Beda et S. Anselmus censent hic animam evocari ab otio contemplationis ad negotium actionis, a quiete ad lucram et pulverem, a sorte Magdalenae ad sortem Marthae, ut proximorum saluti se impendat, illosque similes faciat et ad caelum perducat. Unde S. Bernardus, *serm. 37*: « Denique audit sponsa, ut surgat et properet, haud dubium quin ad animarum lucra. Hoc siquidem vera et casta contemplatio habet, ut mentem, quam divino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo et desiderio acquirendi Deo qui eum similiter diligent, ut otium contemplationis pro studio predicationis libentissime intermittat: et rursus posita votis aliquatenus in hac parte, tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminert; et item sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquiendam lucra solita alacritate recurat. »

Porro notat S. Bernardus, *serm. 38*, non dici vado, sed veni (imo Nyssenius legit, veni sponte; licet enim sponte non sit in Hobro, tamen subintelligitur), quia Christus non imperiose mandata, sed suaviter invitavit ad labores vitae active. Querit deinde S. Bernardus cur sponsus, qui paulo ante velut sponsam a somno excitari, mox ipse eam a somno excitet et evocet ad labores: sicut Christus in passione modicum indulgens somnum apostolis longa vigilia gravatis, illico eum abruptim dicens: « Surge, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet, » *Matth. cap. xxvi*, vers. 46; ac respondet: « Agnoscite, inquit, vicissitudines sanctae quietis, ac necessariae actionis; et quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas otii, ubi officii et operis cogentur urget instantiorque utilitas. More igitur suo sponsus, ubi dilectam paululum in sinu proprio quiescisse persentit, ad ea denno quae utiliora visa sunt, trahere non cunctatur. Non tamen quasi invitam (nec enim quod fieri vetuit, faceret ulla tenus ipse), sed trahi sane a sponsa sponsae, est ab ipso accipere desiderium quo trahatur, desiderium bonorum operum, desiderium fructificandi sponso: quippe cui vivere sponsus est, et mori herum. »

Agogice, columba symbolum est vitae contemplativae, caelestis et beatae; unde Varro, lib. III *De Re rustica*, columbam dictam censet *columbinus* (lego cum Aldrovando, *columbinus* villa, in quibus degere solet. Hinc in *Vita S. Mirinae* legitur columbam ei in martyrio corona imposuisse, ac dixisse: « Pax tibi, ancilla Dei nunc confide, angelus coronam accipiens e manu Altissimi. » Rursum eodem specie columbae animam S. Amatoris detulit in caelum, ut narratur in *Vita S. Germani*, cap. v. S. Benedictus vidit animam S. Scholasticae sororis suae specie columbae ascendere ad caelum, uti habet ejus *Vita*. Anima quoque S. Spei abbatissae ut columba evolavit ad superos, ut « Deus ex hac ipsa specie ostenderet quam simplici corde ei vir ille servisset, »

ait S. Gregorius, lib. IV *Dialog.* cap. x. Sic et B. Beatriem Estensem columba fixo oculo intuita, transitus ex hac vita ad coelestem illi fuit praenuntia, ut refert Bernardus Scardonius in ejus *Vita*. Sic et S. Fabiani capiti columba insidens, eam pontificat digniore, ideoque eligendum denuntiavit. Eadem S. Chrysostomi Missam celebrantis cervici insidens, ejus sanctitatem vitamque coelestem declaravit. S. Radegundis invocata a naufragis, columbae specie navim circumvolans, eos periculo exemit, ut habet ejus *Vita*. Plura hujusmodi columbarum exempla recenset Aldrovandus in *Columbae*, pag. 404, et seq. Denique in Christi baptismo, Spiritus Sanctus specie columbae in ipsum e caelo dilapsus requievit, *Luc.* III, 22.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS.

De Christo et B. Virgine.

Rupertus censet his verbis significari ingens desiderium Verbi ad carnem ex B. Virgine assumendam, ac proinde iis eam invitari, ut angelo Gabrieli illam annuntianti illico consensum praebet. « Tu, inquit, amica mea per humilitatem, columba mea per charitatem, formosa mea per castitatem, etc. Veni ergo, Maria, veni: nam Eva ad lutebras fugit, Veni, et crede angelo evangelizanti: nam Eva credidit serpenti susurranti. Veni et coactore caput serpentis: nam Eva et capilli illecta, et ventre oblectata, et cauda est obligata serpentis. Veni et die: Ecce ancilla Domini: nam Eva se abscondens pariter et defendens: Serpens, ait, decepit me et comedi. Haec est vox dilecti mei, et hoc loquitur mihi: Surge, propera et veni. Surge per fidem, propera per spem, veni per charitatem. »

Rursus hisce verbis: « Surge, propera, » Christus evocat B. Virginem, primo, ut licet gravida, surgat et abeat in montane cum festinatione ad salutandum Elisabeth, eique serviendum. Ad haec ut contendat in Bethlehém, ibique pariat Christum, utpote in patria Davidis, et in domo panis: Christus enim est panis angelorum, aequè achominum.

Denique hisce verbis multi censent Christum suavissime matrem in morte invitas ad se in caelum: quare ipsam non dolore, sed Christi desiderio et amore sanctissimam animam classae.

VERS. 11. JAM ENIM HIEMIS TRANSIT, IMBER ABIIIT, ET NECESSIT.

VERS. 12. FLORES APPARUERUNT IN TERRA NOSTRA, TEMPS PUTATIONIS ADVENT: VOX TURTURIS AUDITA EST IN TERRA NOSTRA.

Est periphrasis veris et vernae amenitatis, ad quam sponsus sponsam et lectulo evocat in agros et vineas ad earum culturam. In vere enim hiems cum suo frigore, nive, gelu et imbre transit, flo-

res apparent, putantur vites et frutices, turtur caeteraque aves cantillant: turtures enim toto hieme ita in antris se abduunt, ut nemo sit, qui hieme turturem se vidisse asserat, teste Aristotele, lib. VIII *Hist. Anim.* cap. XVI; quare ubi turtur apparet, certum est signum transisse hiemem et incipere ver. Simili modo ver pingit Ovidius lib. I *Fastor.*:

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
Et nova de gravido palmite gemma tuncel.
Et modo formosis aperitur frondibus arbor,
Prodit et in summum seminis herba solum,
Et tepidum volucres coarctatis aera mactent,
Ludit in pratis, luxuriatque pecora.
Tunc blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
Et lateum caesa sub trabe fingit opus.

Flores accipe non vitium, sed violarum, hyacinthorum, tuliparum, etc., vites enim non florent, antequam putentur: hebraice enim est צמחיתא, quae vox non tantum flores, sed et prima germina, sive primas baccas et gemmas ex stipibus et fruticibus progeminantes significat, quales hic etiam in vitibus accipi possunt. Putationis hebraice est צמחיתא: quod Vatablus alique hebraizantes vertunt, cantillationis: in vere enim cantillant philomela caeteraque aves. Radix enim צמחיתא proprie significat putare, sive incidere vites et arbores: inde per metaphoram transferuntur ad incisionem musicam, sive ad cantum, quo voces certis flexibus, numeris et tonis incidantur, ut modulationem gratam auribus exhibeant; unde סמרה mizmor vocatur psalmus et psalmodia: hinc et Arabes zamra vocant chororum canentium. Verum Noster melius vertit, putationis, tum quia cantillationem avium sat significat vox turturis; tum quia putationis vertunt Septuaginta, Chaldaeus, Aquila et Symmachus; tum quia sponsa invitatur hic ad culturam vitium, puta ad putationem, ut copiosas uvas et vina proferat; tum denique, quia videmus initio veris putari vites ante aequinoctium vernum, et antequam gemmescant et florent, idque vinilori faciendum esse docet Plinius, lib. XVIII, cap. XXVI: « Putationem, inquit, aequinoctio peractam habeto: » additque id faciendum, antequam canere incipiat cuculus; cuculus autem canit initio veris, teste Aristotele, lib. IX *Hist. anim.* XLIX. Unde: Opplanus cuculum appellat primum veris nuntium. Et Columella, lib. IV *De Re rustica*, cap. X, et XIV: « Putandi, inquit, duo sunt tempora; melius autem (ut ait Maro) vernum, antequam surculum progremmet, quoniam humoris plenus facilem plagam, et levem et aequalem accipit, nec facile repugnat. »

Porro noster Sanchez putationem hanc accipit non vitium, sed balsami: arbuseula enim balsamum esse vel vitro incisa stillat opobalsamum suavissimum et odoratissimum, teste Plinio, lib. XII, cap. XXV, et Hegeippo, lib. IV, cap. XVII. Salomonis enim vineae prestantissime erant in agro

engadditano, in quo solo olim inveniebatur balsamum; putationem vero accipit pro ipsa lacryma seu gutta, quae putando defluit, puta pro ipso opobalsamo metonymice; hoc autem stillat non initio veris, sed adulto vere, puta sub solstitium, cum incipit aestas. Id recte competit Christo, qui opobalsamum doctrinae, charitatis et sanctitatis stillavit in vita, ac sanguinis et aquae, quibus abluitur in cruce; unde Ecclesiasticus, cap. XXIV, 21, ait: « Quasi balsamum non mixtum odor meus. »

Verum hic videtur agi de initio veris, cum primum transit hiems et imber, cumque turtur et aves canere incipiunt; quare potius simpliciter putatio vitium et fruticum hic accipienda videtur. Fateor tamen hic ver non tantum incipiens, sed et proficiens ac adultum, ipsamque aestatem accipi: nam apostoli, qui hic notantur, ceperunt praedicare post Pentecosten, uti jam dicam.

Chaldaeus, de more referens haec ad Iudaeos ex Aegypto liberatos, sic vertit: « Quoniam ecce tempus subjectionis, quod simile est hiemis, cessavit; et anni, quos dixi Abrahae inter divisiones, abbreviati sunt; et dominium Aegyptiorum, quod comparatum est pluvia continua, transivit et abiit, et non additis ultra videre eos usque in saeculum. » Vers. 12: « Moyses autem et Aaron, qui comparati sunt ramis palmarum, apparuerunt, ut ederent miracula in terra Aegypti; et tempus putationis primogenitorum adventi; et vox Spiritus Sancti redemptionis, quam dixi Abrahae patri vestro. Jam enim audistis quid dixerim ei, et etiam populum qui servituri sunt, judicabo ego, et postea egredientur cum substantia magna; et nunc volo facere quod juravi ei in verbo meo. »

PRIMUS SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus sponsus Ecclesiam primitivam quasi sponsam, puta apostolos in Pentecoste recepto jam Spiritu Sancto evocat, ut vineas, id est, ecclesias Iudaeae ac caeterarum gentium excolant. Dicit ergo: Jam hiems, id est rigor et timor legis mosaicae, inquit Origenes, Theodoretus, et S. Gregorius, ac frigus eloquio infidelitatis gentium transit, imber errorum et vitiorum abiit, quia sol vernus, puta Spiritus Sanctus illuxit, qui calore suo tam hiemem, quam imbrem fugavit, ac flante austro gratiae aeternae flores sanctorum, aut fuere primi credentes, ac martyrum, ut SS. Innocentium, S. Jacobi, S. Stephani et sociorum produxit in terra nostra: tempus ergo putationis adventi, quo vos, o apostoli, Iudaeorum et gentium ignorantiam et infidelitatem, omnemque cupiditatem rerum temporalium gladio fidei amputetis, ut fructus bonorum operum proferant.

VOX TURTURIS AUDITA EST IN TERRA NOSTRA. — Turtur hic solitarius, pudicus et gemens fuit S. Joannes Baptista, ait Nyssen, cujus vox et vita

non aliud fuit quam gemens et praedicatio penitentiae: « Penitentiam, inquit, agite: appropinquavit enim regnum caelorum, » *Math.* III, 2, et *Luc.* XXI, 3. Joannes ergo fuit finis legis veteris, et exordium Evangelii, iuxta illud Christi: « Lex et prophetae, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, et omnis in illud vim facit, » *Luc.* cap. XVI, vers. 16. Rursus « vox turturis » fuit praedicatio S. Petri et apostolorum.

Unde, ea audita, Iudaei penitentes de Christi a se occisi necesse, dixerunt: « Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Penitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti, » *Act.* cap. II, vers. 37. Idem dixit Cornelio Centurioni, qui primus e gentibus ad Christum a S. Petro conversus, ostium aperit apostolis ad obendum convertendumque omnes gentes, *Act.* cap. X, vers. 32. Tempus ergo legis novae fuit ver evangelii, quo Christus quasi sol calore gratiae suae omnem infidelitatis et concupiscentiae hiemem discussit, floresque et fructus bonorum operum produxit; unde tunc apparuerunt flores martyrum, putationes, id est mortificationes et austeritates religiosorum et anachoretarum, turtures viduarum et virginum, quae se Christi amore castraverunt propter regnum caelorum. Turtur enim castitatis est exemplar, aiant Apollonius, S. Bernardus et alii. Imo S. Augustinus, *hom.* 33 inter 50, et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovin.*, et S. Ambrosius, lib. IV *De Isaac*, cap. IV: « Ubi, inquit, ante impudicitiam, ibi castitas. » Ita quoque Cassiodorus, Beda, Anselmus, Rupertus et alii. Porro per flores Origenes accipit quoslibet credentes, Apollonius innocentes pro Christo occisos, S. Ambrosius, in *Psalm.* CLVIII, serm. 6, apostolos: « Boni flores, ait, apostoli, qui diversorum scriptorum atque operum suorum fuderunt odorem. »

Per turturis vocem accipiunt apostolorum praedicationem Cassiodorus, Beda et Rupertus; Pauli, Philo Carpathii; Christi, S. Cyrilli, lib. XV *De Adorat.*; Ecclesiae, S. Gregorius.

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Primo, Christus animam peccatricem evocat ad penitentiam et justitiam, dicens: Surge e lecto peccati, jam enim hiems peccatorum, et imber concupiscentiae transit: illuxit enim tibi gratia mea, quae te amore calefaciat, ac penitentiae virtutibus flores et fructus producat, ut fias formosa instar columbae Deo tuo.

Quare notantur hic tres actus penitentiae, puta contritio per flores, confessio per vocem turturis, satisfactio per putationem: contritionis enim actus est quasi emicans flos fidei, spei et charitatis ex quo nascitur fructus justificationis; vox tur-

Et apo
stoli.

Tres ha
c Peniten
tiae actus
putatione
adme
brati.

turis est confessio gembunda penitentis; *putatio* est satisfactio, qua per jejunia, lacrymas, aliaque opera poenalia castigatur praeterita culpa, et futurae occasio amputatur et succiditur.

Hoc facit quod turtur sibi penitentiae symbolum: nam post mortem conjugis perpetuo gemit et moeret; nunquam in viridi ramo uti ante, sed semper in arido residet; nunquam in aqua seipsam inspiciet, ne comparis sui mortui imago, et memoria sibi occurrat; nec aquam claram et elimem uti ante, sed turbidam et limosam bibit, imo aquam limpida pede turbat antequam bibat, uti tradunt physici, et ex iis Sanchez; unde Baptistia Mantuanus:

Sicut ubi amisso thalami consortio, per agros
Sola volat turtur, nitidis nec potat in undis,
Nec comitis prisca tristetur imagine visa,
Nec viridi posthac fertur considere trunco.

Secundo. Christus evocat animam sanctam ab otio et torpore, ad studium virtutis et bonorum operum, scilicet ut producat flores eleemosynarum, putationem jejunii et mortificationis, ac vocem turturis, id est orationem et meditationem; item pios gemitus, et suspiria ex corde devoto et amoris pleno, instinctu columbae, id est Spiritus Sancti manantes, de quibus ait Apostolus, *Rom. cap. vii, vers. 26*: « Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. » Unde S. Bernardus, *serm. 59*: « Vox turturis, inquit, quare non turturum? Forte Apostolus id solvit, ubi ait: Quia ipse Spiritus postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus, *Rom. xiii, 26*. Ita est: ipse induit gemitus, qui gemitus facit, et quamlibet multi sint, quos ita genere atquas, unius per omnium labia vox sonat. »

Addit *turtur* notare amantes silentii et solitudinis, et consequenter orationis et gemitus: utrum enim amat solitudinem. In solitudine enim Christus loquitur ad cor, ait Origenes, imo Osee, *54*. Porro quomodo mortificatione jugi et continua, mortificandae sint cupiditates, ex inholita natura corrupta semper repulantes, pulchre docet S. Bernardus, *serm. 58*. Insuper, ut ait S. Ambrosius, *lib. II Apolog. David, cap. iii*: « Est hiems non temporis, sed mentis, quae agrum animae fecundum omni flore despoliat, quando animo frigus illabitur, quando vapor animi evanescit, quando solvitur vigor sensus, quando nimius humor exundat in mentem, quando interior caligat aspectus. » Hiemem hanc graphicè depingit Nyssenus, *hom. 3*, ubi et ait animam sanctificatam per Christi gratiam proferre flores virtutum, fructum vero prolaturam in tempore suo. Sic et Cassiodorus, Origenes, Beda, Anselmus, Bernardus per flores accipiunt virtutes, puta tum primordia.

ertio, vox turturis est genere, et gemendo irare ad Deum; unde Virgilius:

Nec genere aëria cessabit turtur ab ulmo.

Turtur enim castissima, assidue perstans in gemitu defuncto compare suo, perseverantis amoris simulacrum est, ut docet S. Basilius, *homil. 8 Hexam. S. Ambrosius, lib. V Hexam. 13*, ac Nazianzenus, *orat. ad Virginem, ait*:

Turtur viduata marito,
Extinctum assidue gemitu lactaque requirit,
O vere sapiens volucris!

Ita ad Deum gemit, suspirat et anhelat S. Augustinus in *Meditat.*, praesertim cap. xxxvi, ubi inter alia ait: « Da mihi evidens signum amoris tui, irriguum lacrymarum fontem jugiter emanantem, ut ipse quoque lacrymas tuum in me testantur amorem, ipsae prodant, ipse loquantur, quantum te diligit anima mea, dum praesentia dulcedine amoris tui nequit se a lacrymis continere, etc. Da mihi irriguum superius et irriguum inferius, ut sint mihi lacrymae meae panes die ac nocte. »

Anagoge, evocatur hic anima sancta ab exilio hujus vitae ad caelestem patriam et gloriam; dicit ergo ei Christus: Veni in thalamum meum, sponsa mea, o anima sancta, jam hiems torpore mortalitatis transit; imber fluxus concupiscentiae, acque ac erumnarum, persecutionum, angorum, sollicitudinum, quae in hanc vitam assidue, quasi imber et caelo in homines copiose deplunt, jam abiit et recessit; flores caelestis gloriae jam apparent; tempus putationis, quo scilicet omnes vitiorum et miseriarum radices per mortem a te amputentur, advenit; vox turturis, qua ingemiscens ad hanc redemptionem corporis tui multoties suspirasti, exaudita est; veni ergo, ingredi in locum gloriae et beate immortalitatis. Ita S. Gregorius: « Flores, ait, apparuisse in terra dicitur, quia sanctae animae cum a corporibus recedunt, in caelo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hiems fuerit, a bono opere non torquentur, mox ut recesserunt, in terra viventium gloriose floruerunt. Be ne ergo sequitur, quod dicit: Tempus putationis advenit, quia quo amplior electorum numerus in caelo congregatur, eo celerius reprobi ab Ecclesia tanquam sarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. » Et paulo post: « Quid per turturum nisi Ecclesia? Quid per terram sponsi nisi vita illa beata designatur? Sed vox turturis in terra sponsi audita esse dicitur, quia dum pro desiderio suo sancta Ecclesia deprecatur, Christo, in caelo clementissime exauditur. » Sic et Origenes, Justus Orgelitanus, Theodoretus et alii, qui per *hiemem* accipiunt perturbationes et tribulationes hujus vitae, per *imbrem* vitiorum procellas. Addit S. Gregorius, *homil. 16 in Ezech.*, flores esse caelestis gloriae praegustus, quos sancti in hac vita, ac praesertim in morte a Deo hauriant: « Tunc, ait, apparent flores in terra, quia, cum de aeterna beatitudinis vita quaedam suavitatis primordia praegustare anima coeperit, quasi jam in floribus odoratur exiens, quod, postquam egressa fuerit, in fructu uberius habebit. »

Porro S. Ambrosius, *serm. 6 in Psalm. cxviii, pro tempus putationis legit tempus secandi*, « quo matura, inquit, in horrea frumenta conduntur, et qui metit mercedem accipit. » Unde et Philo Carpathius ait hoc esse tempus mortis.

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

Initio veris, puta die 25 martii sub-aequinoctium, angelus Gabriel annuntians B. Virgini Christi conceptionem, illaque praebente consensum, Verbum caro factum est. Tunc ergo longa *hiems* prophetarum et legis durissimè transit, abiit imber peccatorum, iraque et minarum Dei, ac ter horrendissimum vernans floribus gratiae, reconciliationis et remissionis peccatorum, ac apertionis caeli apparuit, cum ortus est sol justitiae Christus Dominus; tunc pariter fuit tempus *putationis*, id est gratiae et penitentiae, per quam amputantur praevae peccatorum consuetudines, et noxiae concupiscentiarum delectationes praeceduntur: per illam enim fit spiritualis circumcisio in spiritu, cujus illa Judaeorum in carne circumcisio typus fuit et umbra, *Rom. ii, 29*. Tunc *vox turturis*, id est castissime Virgini suspirantis ad Christi incarnationem, audita est: « Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, » *Luc. i, 38*: ita Rupertus. Rursus *vox turturis* fuit exultatio Joannis in utero matris, cum illa a B. Virgine jam a Christo gravida salutaretur, *Luc. i, 41*. Ad haec *vox turturis* fuit vox Annae viduae, quae 85 annorum non recedens a templo, loquebatur de Christo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israel, ait Justus Orgelitanus. Possunt quoque *flores Judaea* nuncupari Christus, ait Origenes, et Joannes in utero matris jam concepti.

Insuper Patres censent hic describi tempus felicissimum, quo Christus in carne (caro enim et humanitas Christi est primaria hic sponsa Verbi, ut dixi in *Proemio*, cap. ii.) cum Judaeis conversatus est, ac in vere, puta in Paschate passus est et resurrexit. Ita Cassiodorus, Beda, Origenes, Theodoretus, Nyssenus, Philo, Aponius, Rupertus, Bernardus, *serm. 58*, qui docet tempus *hiemis* fuisse acceptis a passione Christi usque ad adventum Spiritus Sancti, qui hiemem, id est timor et torporis frigus suo charitatis ardore resolvit, et in verum aestatemque divinam convertit; per *imbrem* vero accipit Judaeorum blasphemias, pharisaicas traditiones, philosophorum loquacitates, hereticorum erroneas doctrinas, et omnes turbulentos spiritus. « Christus, ait S. Bernardus, ut flos et terra surrexit et apparuit, et cum illo multa corpora knetorum, ut multi flores, surrexerunt et apparuerunt multis. » Unde poeta christianus veritate et Christi ita depingit:

Vere pubentes renovantur aëri,
Pampino gemmae redeunt, vitelique

Frons in arbutis, juvenescit omni
Gramen in horreo.

Vere tempeste viget ante tempus,
Quae ver anni decem et venusta,
Ver et acceptum superis, origo est
Rebus et horis.

Nuntium caeli Deus ad Mariam
Vere dimisit, cruce tunc et horreo,
Vici infernos, Lachryas ferream
Christus ademit.

Denique Hugo Victorinus, *serm. De Assumpt. B. Virginis*, sub finem tom. II, docet *vocem turturis* esse vocem amoris, quo aëtuabat B. Virgo: « Vox turturis, inquit, amoris canit et dilectioni, et habet singularem dilectionem turtur, cui canit vel praesenti gaudio, vel absentia affectum. Igitur vox turturis lota de amore, et non novit aliud praeter amorem turtur; et illi singularis amor est, qui soli non adjungit alterum; et aeternus, qui nec primo secundum. Ergo vox turturis amoris canit, et amoris canticum est vox turturis, et ardent corda ad vocem turturis; unum est quod sonat vox turturis, et semper illud sonat et resonat, et non fastidit unquam. Semper idem canit, qui semper idem diligit. Et quis dignus erit audire vocem turturis? In solitudine canit, et semper solitudinem diligit turtur, quia singularem dilectionem querit. » Et paucis interjicit: « O speciosa inter filias Jerusalem, audisti vocem turturis, audisti et intellexisti. Intus loquebatur, et fit intus eras; ideo audivisti et intellexisti, et dixisti: Vox dilecti mei! Intellexisti enim quia vox dilecti erat, et de dilectione erat; non enim intellexisses nisi dilexisses, quia dilectionis verbum erat, et non poterat nisi a diligente intelligi. Dillectus loquebatur, et dilectio loquebatur, et dilectio commendabatur. Quia ergo vocem dilecti audisti, et dilectionem intellexisti, ne differas ultra, surge velociter. »

VERS. 13. FICUS PROTULIT GROSSOS SUOS: VINEE FLORENTES DEDERUNT ODOREM SUUM. SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI.

FICUS PROTULIT GROSSOS SUOS, VINEE FLORENTES (Symmachus, *viticum flos dedit*) DEDERUNT ODOREM SUUM. SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI. — Septuaginta, *arbor fici producit germina sua, vites florentes dederunt odorem suum*. Pro *florentes* graece est *επιφύουσα*, id est *exspirantes*, hoc est, instar cypri florentes et redolentes. *Grossi* vocantur primae fici, qui quandoque immaturi decidunt, sed dant specimen et spem maturitatis et perfectionis ceterorum; quandoque maturescunt, suntque dulces et suaves, teste Columella, *lib. V, cap. x*; grossos ergo hic intellige deciduos, vel potius matrescentes: hebraice enim est, *32 pag.*, unde latinum *ficus*; *pag* autem nonnulli Hebraei derivant a *פגג* *pinax*, elisa media *pin*, id est *deliciatus est*: *ficus enim recentes sunt deliciae oris et stomachi praesertim grossi, sive primae mature, de quibus Mich. cap. vii, dicitur*: « Praecoquas fici desideras.

ravit anima mea. » Pro *florentes* hebraice est **רדוד** *madar*, quod significat florem sive foliolum *vis*, cum jam granescere incipit, ac minuta utrum grana producit. Eoce quod versu praecedenti illi hic notari ver non tantum incipiens, sed et proficiens, sive adultum: nam ficus profertur patrum, et vinea florent ac granescent, vere adulto. Nominat praeter arboribus *ficum* et *vitem*, quia harum fructus, puta ficus et uva, sunt suavissimi et praestantissimi: omnis enim fructus aliarum arborum habet aliquid aequi, crudi et incocti; sola ficus ob calorem nihil habet crudi, sed omne maturum et percoctum; nec lapillos aut nucleos habet ullos, sed merum succum, edulem, et saccharum, sive melleum. Unde ille ficum aiebat esse bursam mellis: hinc fructibus sponsum inventi sponsum et lectulo in agrum et vineam.

PRIMUM SENSUS

ADEQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Apostolis in vere puta in Pentecoste, et deinceps praedicationibus, « ficus protulit grossos, » id est multi Judaei ad Christum conversi sunt, et a vinea florentes (id est sancte credere incipientes), dederunt odorem sanctae vite, fama et exempli suum, indeque spem magna fertilitatis puta conversionis omnium omnino gentium. Porro sicut grossi nonnulli maturescunt, sed per plures immaturi decidunt: sic pauci ex Judaeis in fide fuere constantes; per plures enim ex eis a fide defecerunt, et in judaismum relapsi sunt; multos enim ex turba Christus praedicando convertit; sed major eorum pars ob metum pontificum et scribarum defecit, praesertim dum vidit Christum pati, crucifigi et mori. Similiter Joannes Baptista multos Judaeorum sua austeritate et efficacia praedicandi convertit, sed multi ex his in pristina seclera relapsi sunt. Unde Christus, *Joan. v*, loquens de Joanne: « Ille, ait, erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam exsultare in luce ejus, » quasi horariam significans fuisse eorum conversionem. Quosdam vero ipsemet Joannes arguebat non sincere credentes: « Progenies viperarum, inquit, quis vobis demonstravit fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos penitentiae, » etc.

Porro de his, qui Christo praedicanti crediderunt, quomodo pauci permanserunt fideles, vel ex eo liquet, quod eo adhuc praedicante multi discipulorum abierunt: retro, ita ut conversus diceret ad duodecim: « Numquid et vos vultis abire? » *Joan. vi*, 68: « In passionem quoque traditus, etiam ab his ipsis duodecim: » fuit derelictus, et fere ab omnibus abnegatus, inelamante fortiter universa multitudo Judaeorum ante faciem Pilati: *Joan. cap. xix*, 15, et *Matth. cap. xxvii*, 23: « Tolle, tolle, crucifige, crucifige eum. Sanguis ejus super nos, » etc. Denique quam fuerit immaturus ille judaice penitentiae fructus et grossus, liquet ex eo quod ait Paulus Judaeis: « Vobis oportebat

primum loqui regnum Dei; sed quoniam repellit illud, et indignos vos judicatis aeterna vite, ecce convertitur ad gentes, » *Act. xiii*, 46. At vero « florentes vineae odorem suum dederunt » gratissimum: quoniam videlicet gentium populi per orbem universum dispersi, qui usque ad Christi adventum infructiferi, quasi in hyeme quadam idololatriae perpetua fuerant, ad praedicationem SS. apostolorum statim florere coeperunt, ac florentem odorem suavissimum gratissimumque in naribus Domini Sabaoth effundere, qui proinde habitu virtutis et fama suae, omnia holocausta et thymiamata legis veteris longe superavit, ita S. Gregorius, Nyssenus, Cassiodorus, Beda, Philo, Anselmus, Rupertus et S. Bernardus. Ipsium factore representavit Christus, cum esuriens illi maledixit, dicens: « Nonquam ex le fructus nascatur in semperferum: et arefacta est continuo ficulnea, » *Matth. xxi*, 19; ficulnea enim haec, aequa ac illa, quam herus ob sterilitatem jussit succidi, *Luc. xiii*, 6, representabat Synagogam, puta Judaeorum in fide ariditatem et reprobatorem, ut docent S. Hieronymus, Gregorius, Hilarius ceterique Patres graeci et latini unanimi consensu.

Audi S. Ambrosium, lib. VII in *Lucan.* cap. xiii, ficum comparantem cum aliis arboribus: « Alie, inquit, flores ferunt antequam fructum pomaeque ventura praenuntio sui flore designant; haec sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos decutitur, et poma nascuntur; in hac poma decidunt, ut poma succedant; ergo priora illa cassa fructuum, vice floris emergunt. » Deinde idipsum Judaeis et gentibus applicans: « Specta nunc, inquit, cultus et animos Judaeorum qui quasi primi fructus male feracis Synagoga, grossi labentis similitudine corruerunt, ut mansura supra eam nostri generis poma succederent. Etenim primus Synagoga populus, quasi radice operum infirmus aere, ubertatem sapientiae naturalis haurire non potuit. Et ideo velut inutilis decidit fructus, et quasi ex iisdem claviculis arboris fructuosa, de pinguedine religionis antiquae, novus Ecclesiae populus emergeret. Ergo ille, qui erat, esse desinit, ut iste inciperet qui non erat. Primi tamen Israel, quos naturae validioris ramus extulerat sub umbra legis et crucis, in utriusque sinu, succo gemino colorati, grossi maturescentis exempli, pulcherrimorum gratia fructuum ceteris praesertuerunt, quibus dicitur: Sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel, » *Matth. xix*, 28.

Huc pertinet expositio S. Anselmi: Ficus protulit grossos suos, id est, ait, legis veteris precepta, vel fructus inutiles deciderunt. Nam, ut ait S. Bernardus, *serm. 60*: « Et vere quid non grossum in gente illa? Nec actus profecto, nec affectus, nec intellectus, sed nec ritus quem in colendo Deum habuit. Nam actus in bellis, affectus in lucris totus erat, intellectus in crassitudine

SECUNDUS SENSUS

PARTIALIS,

De Christo et anima sancta.

Ficus et vitis fideli cultibet excolenda, est anima: haec enim, si rite colatur, dabit ficus suavissimas mansuetudinis, patientiae, elemosynarum, suavitatis morum et sermonum; ac ut uvas, vinumque charitatis, quod mentem accendit et Dei amore inebriat. Hinc illud *Prov. xxvii*, 28: « Qui servat ficum, comedet fructus ejus. » Vide ibi dicta. Audi S. Bernardum, *serm. 60*: « Dico autem per gratiam Dei, quae in nobis est, et ficus nos habere et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt; vineas vero, quia spiritu ferventiores. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed et multa cum suavitate fructum suum omnibus praebet in omni officio charitatis, quidnam illum vobis agere ficus convenientissime dicam? » Et pluribus interjectis: « Jam qui vineas sunt, severiores nobis quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem suam: Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? *Psal. cxxxviii*, 21; item: Zelus domus tuae comedit me, *Psal. lxxviii*, 10. Et mihi quidem illi indolentiae proximi, isti in dilectione Dei emittere videntur. »

Generalis Theodoretus per grossos accipit primos anime fructus fidei, quos sequuntur fructus bonorum operum. Porro qui sint grossi S. Bernardus initio *serm.* sic explicat: « Vere ficus est populus fragilis carnis, parvulus sensu, animo humilis, cujus primi fructus (ut interim nonni alidamus) grossi utique et terreni. Nec enim popularis est studii, primum quereere regnum Dei et justitiam ejus, *Matth. vi*, 33; sed, ut ait Apostolus, *Matth. vi*, 23, cogitare quae mundi sunt, quomodo placeant uxoriibus, vel ille viris: tribulationem carnis habebunt hujusmodi; sed in novissimis non negamus eos fructus fidei assecuturos, si bonam haberint novissimum confessionem, maximeque si carnis operum elemosynis redemerint. Ergo primi plerumque fructus nec fructus sunt, non magis quam ficum grossi, » qui ad nihil utiles sunt, nisi quod secuntur fructus sunt quidam praenuntii, sed immature cadunt et dant locum maturandis, ipsi minime habiles ad esendum.

Anagogice ficus et vitis representant suavitatem patrie caelestis: ibi enim nos Deus ficibus caelestibus et vino divino potabit, juxta illud Christi promissum: « Et ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam, » *Luc. cap. xxii*, 29, et « dico vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illud, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei, » *Matth. xxvi*, 29. Hinc et Christus finem mundi, diemque judicii et resurrectionis reprae-

sentare, cultus in sanguine pecudum et armento- rum. » Subdit deinde perfectam fuisse a Synagoga Judaeorum hanc grossorum productionem: « Cum Christus occidit, tunc completa est malitia ejus, juxta quod ipse eis praedixerat: Implete mensuram vestrarum, *Matth. xxiii*, 32; unde in patibulo traditur jam spiritum, consummatum est, inquit, *Joan. xix*, 30. O qualem consummationem dedit grossis suis ficus haec maledicta, et subinde aeterna ariditate damnata! » Et pluribus interjectis: « Ex tunc itaque diei potuit, quia ficus protulit grossos suos, cum jam videlicet legitima illius populi esse coeperunt quasi in exitu super summum, ut novis, juxta veterem prophetiam, supervenientibus vetera projicerentur, *Levit. xxvi*, 10. Non aliter sane quam quomodo grossi cadunt, et cedunt suborientibus finibus bonis. » Subdit deinde S. Bernardus, si uva vinea florentis odore fugantur serpentes, sic fervore primorum christianorum fugatos esse demones; additque: « Ceterum si vinea animae, flos opus, odor opinio est, fructus quid? martyrium. Et vere fructus vitis, sanguis est martyris. » Sic et S. Gregorius: « Ficus, ait, protulit grossos suos, quia S. Ecclesia martyres suos ad aeternam patriam praemisit. » Sic et Aponius.

Symbolice, ficus est Christus et Christi crux, quia ficus ramos et folia habet rara, vaga et vilia: ita Christus et crux specie externa mundanis vitiis fuit et despectus. *Secundo*, quia ficus nullos flores emittit, sed pro floribus illico dat fructus, eosque dulcissimos; sic Christus illico dedit suavissimos fructus, cum Judaeos et gentes salvavit. *Tertio*, quia multi censent pomum vetitum, quod comedit Adam, fuisse ficum: ita Theodoretus, Genadius, Isidorus et alii quos citavi, *Gen. iii*, 6; deest ego Christi cruceum, vel fieri ex ficu, vel ea significari, ut ficus quae mortem dederat inobedienti Adae illiusque posteris, vitam daret obedienti Christo et christianis. Hinc Bellonius, qui Terram Sanctam et totum orientem peragravit, lib. II *Osiero*. lxxxvii, subindicit materiam crucis Christi fuisse ficum, quod haec arbor frequens in Palestina, frequens quoque esset in diachorum officinis, et et alii adstant uti dicitur *cap. vii*, vers. 8. *Vites* sunt apostoli, quia vites ex toto orbe transplantatae, copiosas uvas et vinum conversionis gentium cum Deo et Christo protulerunt.

Symbolice rursus S. Bernardus, in *Declar.* per grossos accipit dignitates ecclesiasticas, quas multi ambiunt; sed varie, quia grossi sunt mox casuri: « Ficus, inquit, protulit grossos suos, quod videlicet, persecutione cessante, inelicta facta sit Ecclesia, posita in superbiam saeculorum. Quam sane excellentiam et sublimitatem dignitatum congrue satis grossos vocat, ut futura in his momento quam praesentia cogitare: grossi enim praesagia sunt futurorum fructuum, quia quae videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna. »

Ficus sunt mansuetudinis, patientiae, elemosynarum, suavitatis morum et sermonum; ac ut uvas, vinumque charitatis, quod mentem accendit et Dei amore inebriat. Hinc illud *Prov. xxvii*, 28: « Qui servat ficum, comedet fructus ejus. » Vide ibi dicta. Audi S. Bernardum, *serm. 60*: « Dico autem per gratiam Dei, quae in nobis est, et ficus nos habere et vineas. Ficus quidem, qui suaviores in moribus sunt; vineas vero, quia spiritu ferventiores. Omnis qui se inter nos communiter socialiterque agit, et non solum sine querela conversatur inter fratres, sed et multa cum suavitate fructum suum omnibus praebet in omni officio charitatis, quidnam illum vobis agere ficus convenientissime dicam? » Et pluribus interjectis: « Jam qui vineas sunt, severiores nobis quam suaviores se exhibent, in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, aptantes sibi congruentissime vocem suam: Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? *Psal. cxxxviii*, 21; item: Zelus domus tuae comedit me, *Psal. lxxviii*, 10. Et mihi quidem illi indolentiae proximi, isti in dilectione Dei emittere videntur. »

Anagogice ficus et vitis representant suavitatem patrie caelestis: ibi enim nos Deus ficibus caelestibus et vino divino potabit, juxta illud Christi promissum: « Et ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam, » *Luc. cap. xxii*, 29, et « dico vobis: Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illud, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei, » *Matth. xxvi*, 29. Hinc et Christus finem mundi, diemque judicii et resurrectionis reprae-

sentavit per ficum: « Videte ficulneam, inquit, et omnes arbores: cum producent jam ex se fructum, videtis quoniam prope est aestas. Ita et vos, cum videritis hanc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei, » *LUC. XXI, 29.*

Huc spectat Versio Chaldaei, qui haec refert ad ingressum Hebraeorum in Terram Promissam ubi quisque quietus, letisque sedit sub vite et ficu sua. Hic enim ingressus fuit typus introitus in terram viventium, puta in caelum. Audi Chaldaem: « Cetus Israel, qui comparatus est praecocius ficibus, aperuit os suum, et dixit canticum super mare caretosum, et etiam pueri et infantes laudaverunt Dominatorem saeculi linguis: illico dixit eis Dominator saeculi: Surge tibi, congrega Israel, dilecta mea et formosa mea, vade hinc ad terram, quam iuravi patribus tuis. »

Porro sicut grossi precedunt ficus, earumque fertilitatem praenuntiant, sic boni virtutis actus praenuntiant suum dulcissimum fructum, quibus perfuemur in celo: ita Nyssenus. Hinc rursum Origenes, *hom. 4* ex quatuor, per *vites florentes* accipit angelos, qui « hominibus, inquit, largiuntur odorem suum, id est doctrinae et institutionis bonum, quo instruant et imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, et incipiant capaces fieri Dei. » Et post nonnulla: « Angelicae, inquit, virtutes, quibus electi quique et beati in resurrectione sociabuntur, qui erunt sicut angeli Dei, ipse sunt florentes vites et vineae, quae odorem suum unicuique anime, et gratiam quam a Conditor susceperat prius, et nunciter perditam recuperavit, impertiunt, suavitateque caelestis odoris fetorem tandem abjecte ab eis mortalitatis, corruptionisque depellant. »

TERTIUS SENSUS

PRINCIPALIS,

De Christo et B. Virgine.

« Vineae Domini Sabaoth, domus Israel est, » ait propheta Isaïas, cap. v. 7. Vineae ergo, id est prophetae et patriarchae, inquit S. Bernardus, « Christum in carne nascentem et moriturum adoraverunt, sed non dederunt tunc eundem odorem suum, quia non exhibuerunt in carne, quem in spiritu praesenserunt; non dederunt odorem suum, quia secretum suum non publicaverunt, expectantes ut revelaretur in tempore suo. Dederunt autem postea, cum per successiones generationum nascentem ex se Christum secundum carnem partu virgine saeculis edidit rant. Tunc plane, inquam, spirituales illic vineae dederunt odorem suum, cum apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei, *Tit. III, 4*, et cepit presentem habere mundum, quod pauci adhuc absentem praesenserant. » Et post nonnulla: « Dictum est itaque vineae dedisse odorem, sive quia fideles animae bonam de se ubique opinionem spargunt, sive quod palam facta sunt mundo oracula et

revelationes Patrum, et in omnem terram exivit odoratus eorum, dicente Apostolo, *I Timoth. III, vers. 16*: Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. » Hinc tres Anonymi apud Theodoretum, per *vinearum*, id est Ecclesiam *florantem* intelligunt tres Magos, qui fuere primitiae gentium credentium, dum in Bethleem venerunt ad Betparam, ac Christo obtulerunt thus quasi Deo, anrum quasi regi, myrrham quasi mortali, e pro hominum salute morituro.

SURGE, AMICA MEA, SPECIOSA MEA, ET VENI. — Haec iteratione, inquit Nyssenus, suscitatur anima ad progrediendam semper in virtute, et proficiendum in spiritu: « Neque enim ei, inquit Nyssenus, *hom. 5*, qui vere surgit, unquam dedit semper surgere; neque ei qui currit ad Dominum, unquam consumetur amplum et latum campi spatium, ad divinum cursum perficiendum. Oportet enim semper surgere et exultari, et per cursum appropinquando nunquam cessare. Quomobrem quies dicit: Surge et veni, toties ad id quod est melius, ascensionem ea, quae deinceps sequuntur, a Verbo adiciuntur. » S. Bernardus vero, *serm. 61*: « Commendat, inquit, sponsus multam dilectionem suam iterando amoris voces. Nam iteratio, affectionis expressio est, et quod rursum ad laborem vinearum sollicitat dilectam, ostendit quam sit de animarum salute sollicitus: nam vineae animas esse jam audistis. »

VERS. 14. COLUMBA MEA IN FORAMINIBUS PETRAE, IN CAVERNA MACERIE, OSTENDE MIHI FACIEM TUAM, SONET VOX TUA IN AURIBUS MEIS: VOX ENIM TUA DULCIS, ET FACIES TUA DECORA.

COLUMBA MEA IN FORAMINIBUS PETRAE, IN CAVERNA MACERIE (hebraice in secreto illius gradus vel scale, Valabius in recessu scolarum vel in abscondito gradus, id est cochleae; id est Christi, ait, per quam ad Christum ascendemus), OSTENDE MIHI FACIEM TUAM. — Septuaginta Vaticani, tu columba mea in tegumento (S. Ambrosius et Origenes in telemento) *petra iuxta promurale*; S. Ambrosius, *serm. 6* in *Psalm. CXVIII*, *iuxta praenuntiationem*; Complutenses, *veni tu, columba mea, in tegmina petrae*; Syrus, *in velamine sepi inhaerens antemurali, ostende mihi aspectum tuum*: columba enim agrestis nificat non in columbaris uti domesticae, sed in foraminibus rupium et cavernis maceriarum, id est rudum, lapidum aggestorum, murorum dirutorum, *g. d. Memoria*, o sponsa, te aequae me esse pastores rurales, qui instar columbae libere et agrestis, rure in ruinis edium et rupium commorantur: quare exi e domo et urbe, ac necum in agrum perge, ubi late rusticabimur, pascemur, oblectabimur. Unde Origenes censet hic non notari terminum a quo sed ad quem, puta locum ad quem sponsa, invitante sponso, venire

debeat, *g. d. Veni et habiles mecum in foraminibus petrae.* Addit, inquit, hoc, ut ostendat ei locum ad quem venire debeat, qui locus sub velamento et tegmine saxi sit positus; sit autem idem locus, non tam iuxta murum quam iuxta promurale quoddam; *promurale* autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, et est murus ante murum. »

Sic sensus erit, *g. d. Veni*, o sponsa, et egredere e domo et civitate in agros, ibi in umbrosis tabernaculis in petra excisis quieti, letique commorabimur. Sic et Rupertus et S. Bernardus, quem audi: « Ne timeas, o sponsa, quasi haec, ad quam te hortamur, opera vinearum, negotium amoris impedire, seu interrompere habeat. Erit certe, et aliquis usus in ea ad id quod pariter optamus. Vineae sane macerias habent, et diversoria grata verecundis. »

Aplius noster Sanchez censet hic notari terminum a quo: sponsa enim evocari e foraminibus petrae ad apertum aerem vinearum, ut liberum spiritum ex libero et sereno celo trahat. Sponsa, inquit, timida et commoditati suae studiosa, propter hyemis immitte frigus domi se continens, instar columbae in foraminibus petrae se abscondens, horret oculi aperti, solique durae, quam gravem putat esse, inolemtiam; non audeat sub dio pernoctare cum sponso, cubile amat, et ibi se fovet, atque indulget, sicut in suis lustris nonnulla fera, et reptile animantium genus in suis cavernis hyberni temporis incommoda declinant. Ex hoc ergo recessu atque mollietate sponsam evocat, affirmans a se satis esse provisum, ne quid sit in his nuptiis, quod timere possit. Quamvis enim in agro subeundi sint imbres, aestus, labores et dolores, imo mors ipsa pro animarum salute, tamen haec omnia dulcia facit amor Christi pro vobis crucifixi, atque sub felle crucis Deus mel et mannam mitis voluptatis abscondit: quo gustato atque explorato sentiens sponsa, quam crux Christi sit dulcis, ultra sponsum in agrum laboris et crucis evocat, *cap. VII, 11.*

Porro Chaldaeus haec refert ad Hebraeos clausos montibus et rupibus, cum transierunt mare Rubrum: « Quando, ait, persecutus est Pharaos impium populum domus Israel, erat coetus similis columbae, quae clausa est foraminibus petrae, quam serpens coarctat intrinsecus, et accipiter coarctat eam extrinsecus: sic erat coetus Israel clausus a quatuor partibus mundi, quoniam ante eos mare, et post eos persequeretur hostis, et a duobus lateribus eorum erant deserta plena serpentibus igitur, qui mordebant et occidebant veneno suo filios hominum: illico autem aperuit os suum in oratione coram Domino, et descendit vox de caeli: excelsis, et sic ait: Tu congregatio Israel, quae comparata es columbae munda, et occultata es in clausura foraminum petrae, et abscondisti graduum, ostende mihi, » etc.

PRIMUS SENSUS

ADPQUATUS,

De Christo et Ecclesia.

Christus Ecclesiam timore Iudeorum perculsam, et instar columbae in antris petrae latentem, hoc est, apostolos in Sion post ascensum Christi delitescentes, et orationi meditationique passionis Christi deditos, misse in Pentecoste Spiritu Sancto, animosos, fortesque efficiens, foras evocat, ut in publicum prodeant, ibique in agris et villis ipsi et caeteris suam faciem ostendant, ac vocem praedicationis audiri faciant, utpote sibi statim et auditoribus salutarem. Sic olim tempore Decii, Gallieni, Diocletiani imperatorum fideles persequentium, pontifices et christiani se abscondebant in antris, cavernis et cryptis, quae etiamnum exstant in Roma subterranea, et sacrum horrorem intentibus injiciunt.

Quocirca per *foramina petrae*, symbolice quinquae Christi (hic enim est petra, *I Cor. x, 4*) vulnera accipiunt Patres; quin et Zacharias, *cap. III, 9*, vidit lapidem oculatum, celatum sculptura, id est Christum in passione incisum suis plagis et stigmatibus: vide ibi dicta. Ita S. Gregorius: « Per foramina petrae, inquit, vulnera manuum et pedum Christi in cruce pendentes libenter intellexerim; *cavernam vero maceriae* vulnus lateris, quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petrae, et in caverna maceriae esse dicitur, quia cum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus: sic simplex anima in vulneribus nutrimentum, quo convalescat, invenit. Possunt tamen per *foramina petrae* incarnationis Christi sacramenta signari, et per *cavernam maceriae* ipsa protectio angelicae custodiae figurari. » Et Rupertus: « Et aspiciunt (ait Zacharias, *cap. XII, 10*) ad me, quem confixerunt: clavi enim Christi et lancea sunt animae meae vulnera: in illis habito et gemo sicut columba in foraminibus petrae, propter fixuram clavorum; in caverna maceriae, propter vulnus lateris: Christus enim est petra et maceria, existens enim mortalis et passibilis erat maceria, ubi autem resurrexerit a mortuis, est petra solidissima. » Sic et Casiodorus, Beda, Justus, Anselmus, et Apollonius, qui in hisce Christi plagis ait absorptum habitasse S. Thomam, eum, apparente Christo post resurrectionem; easque ostendens, exclamavit: « Dominus meus et Deus meus. »

Audi S. Bernardum, *serm. 61*: « Foramina petrae, ait, sunt vulnera Christi, recte omnino: nam petra Christus. Bona foramina, quae fidem adstruunt resurrectionis, et Christi divinitatem. Dominus meus, inquit, et Deus meus, *Joan. XX, 28*. Unde hoc reportatum oraculum, nisi ex foraminibus petrae? In his passer invenit sibi domum, et tertur nidum, ubi reponat pullos suos: in his ca-

Vinea
Barnabae
angelus.

Vinea
propheta
et patriarchae.

Foramina
petrae
sunt
quintaque
vulnera
Christi.